

**VYSOKÁ ŠKOLA ZDRAVOTNÍCTVA A SOCIÁLNEJ PRÁCE
SV. ALŽBETY BRATISLAVA
Detašované pracovisko Saleziánum v Žiline**

**POZNANIE NOVODOBÝCH OHROZENÍ SÚČASNÝCH DETÍ
A MLÁDEŽE AKO PREVENCIA SOCIÁLNO-PATOLOGICKÝCH
JAVOV**

Bakalárska práca

2014

Luboš TKÁČIK

**VYSOKÁ ŠKOLA ZDRAVOTNÍCTVA A SOCIÁLNEJ PRÁCE
SV. ALŽBETY BRATISLAVA
Detašované pracovisko Saleziánium v Žiline**

**POZNANIE NOVODOBÝCH OHROZENÍ SÚČASNÝCH DETÍ
A MLÁDEŽE AKO PREVENCIA SOCIÁLNO-PATOLOGICKÝCH**

JAVOV

Bakalárska práca

11 1909

Štúdijný program:	Sociálna práca s det'ami a mládežou
Štúdijný odbor:	7761 Sociálna práca
Školiace pracovisko:	Detašované pracovisko Saleziánium
Školiteľ záverečnej práce:	Ing. Mgr. Anna Barillová

ŽILINA 2014

Euboš TKÁČIK

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava

Katedra sociálnej práce s deťmi a mládežou

Detailované pracovisko Saleziánum, Žilina

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Akademický rok:	2013/2014
Typ záverečnej práce:	Bakalárska
Názov záverečnej práce:	Poznanie novodobých ohrození súčasných detí a mládeže ako prevencia sociálne patologických javov Ľuboš Tkáčik
Meno, priezvisko a tituly študenta:	
Študijný program:	Sociálna práca s deťmi a mládežou
Študijný odbor:	7761 Sociálna práca
Meno, priezvisko a tituly školiteľa:	Ing. Anna Barilová
Školiace pracovisko:	Saleziánum, Žilina
Vedúci pracoviska/vedúci katedry:	prof. ThDr. Ing. Jozef Kutarňa, PhD.
Anotácia:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Definícia základných pojmov 2. Sociálne patologické javy u dnešných detí a mládeže 3. Indikátory a príčiny sociálne patologických javov 4. Rozbor troch najvýraznejších ohrození detí a mládeže 5. Súčasná a nové možnosti prevencie sociálne patologických javov
Literatúra:	<ol style="list-style-type: none"> 1. ONDREJKOVIČ, Peter.: <i>Globalizácia a individualizácia mládeže: negatívne stránky</i>. Bratislava: Veda, 2002. 132 s. ISBN 80-221-0689-9. 2. MÁTEL, Andrej a SCHAVEL, Milan a kol.: <i>Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci</i>. Bratislava 2011. 442 s. ISBN 978-80-8132-009-5. 3. ONDREJKOVIČ, Peter a kol.: <i>Sociálna patológia</i>. Bratislava: SAV, 2009. 578 s. ISBN 978-80-2241-0748. 4. KUNÁK, Stanislav: <i>Vybrané možnosti prinúvanej prevencie negatívnych vplyvov na deti a mládež</i>. Bratislava: Iris, 2007. 145 s. ISBN 978-80-8925-6105. 5. SMOLÍK, Josef: <i>Subkultúry mládeže</i>. Praha: Grada, 2010. 281 s. ISBN: 978-80-2472-907-7. 6. TOKÁROVÁ, Anna a kol.: <i>Sociálna práca</i>. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2009. 572 s. ISBN 978-80-8929-516-6.
Podpis školiteľa:	
Dátum a podpis vedúceho katedry a pracoviska:	

ABSTRAKT

TKÁČIK, Ľuboš. *Poznanie novodobých ohrození súčasných detí a mládeže ako prevencia sociálno-patologických javov* [Bakalárska práca]. – Školiteľ: Mgr. Ing. Anna Barillová – Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Detašované pracovisko Saleziánium, Katedra sociálnej práce s deťmi a mládežou. – Žilina 2014, 67 strán.

Eskalácia výskytu sociálno-patologických javov v Slovenskej spoločnosti po roku 1989 sa vo zvyšujúcej sa miere týka detí a mládeže. Dochádza k tomu následkom čoraz väčšieho počtu ohrození a kombináciou rizikových faktorov rastie pravdepodobnosť ich nezvládnutí. Bakalárska práca je zameraná na stručnú katalogizáciu ohrození a rizikových faktorov, súvisiacich so súčasnými deťmi a mládežou, ktoré spadajú do postkomunistického obdobia a sú buď úplne nové a na území Slovenska sa nevyskytovali, alebo sú v súčasnosti výrazne, rádovo, vypuklejšie než v minulom období. V troch z najmarkantnejších ohrození sa hlbšie popisujú procesy pôsobenia rizikových faktorov na jednotlivé dieťa, či mladého človeka a dôsledky ich nezvládnutí ako príčiny sociálno-patologických javov. V závere práce je ponúknutých viacero preventívnych opatrení zameraných tak na tri hlbšie popisované ohrozenia, ako i na novodobé ohrozenia detí a mládeže všeobecne.

Kľúčové slová:

ohrozenie, riziko, dieťa, mládež, sociálna patológia, prevencia, reklama, pornografia, facebook

ABSTRAKT

Tkáčik, Luboš. – The knowledge of current children and youth threats in today's culture, as a prevention of socio – pathological phenomena [Bachelor thesis]. – Supervisor: Mgr. Ing. Anna Barillová – University of Health and Social Work of St. Elizabeth, Detached Office Saleziánum, Institute of social work with children and youth. – Žilina 2014, 67 pages.

The escalation occurrence of socio-pathological phenomena in the Slovak society after the year 1989, has an increasing tendency for children and youth. This is the result of an increasing number of threats and with the combination of risk factors increases the likelihood of their mismanagement. The bachelor thesis is focused on short cataloguing of threats and risk factors associated with current children and youth falling into the post-communist period and are either brand new, and in Slovakia didn't appeared, or are currently significantly, more evident than in the previous period. Three of the most prominent risks are better described in the process impact of risk factors to the child or young person and the consequences of their mismanagement as the cause of socio-pathological phenomena. At the end of the work are described a number of preventive measures focused on the three further described threats, well as the modern threat to children and youth in general.

Keywords:

threat, risc, kid, youth, social pathology, prevention, advertising, pornography, facebook

ČESTNÉ PREHLÁSENIE

Prehlasujem, že som túto bakalársku prácu vypracoval samostatne a uviedol v nej všetku literatúru a ostatné pramene, ktoré som použil.

V Žiline 20. 02. 2014

POĎAKOVANIE

Ďakujem pani Mgr. Ing. Anne Barillovej, ktorá ma ochotne viedla pri písaní tejto bakalárskej práce a mala so mnou trpezlivosť. Ďalej ďakujem Bc. Goranovi Lenčovi za pomoc i nestrannú kritiku. Mgr. Petrovi Žatkulákovi ďakujem za nezainteresovaný pohľad na problematiku. Mojej sestre Zuzke ďakujem za gramatickú i štylistickú kontrolu. V neposlednom rade ďakujem všetkým, ktorí mali so mnou trpezlivosť počas písania tejto práce.

OBSAH

	ÚVOD.....	9
1	VYMEDZENIE POJMOV	10
1.1	Deti a mládež	10
1.2	Ohrozenie.....	14
1.3	Deviácia	17
1.4	Sociálna patológia.....	19
1.5	Prevencia	20
1.6	Zhrnutie	20
2	PREHĽAD OHROZENÍ DETÍ A MLÁDEŽE	22
2.1	Prostredie	22
2.1.1	Rodinné prostredie.....	22
2.1.2	Školské prostredie.....	23
2.1.3	Voľno-časové prostredie.....	24
2.1.4	Pracovné prostredie	24
2.1.5	Mediálne prostredie	26
2.1.6	Kultúrne prostredie	27
2.2	Novodobé ohrozenia detí a mládeže.....	28
2.2.1	Novodobé ohrozenia detí a mládeže v rodinnom prostredí.....	28
2.2.2	Novodobé ohrozenia detí a mládeže v školskom prostredí	30
2.2.3	Novodobé ohrozenia detí a mládeže vo voľno-časovom prostredí	31
2.2.4	Novodobé ohrozenia detí a mládeže v pracovnom prostredí.....	32
2.2.5	Novodobé ohrozenia detí a mládeže v mediálnom prostredí.....	33
2.2.6	Novodobé ohrozenia detí a mládeže v kultúrnom prostredí.....	34
2.3	Zhrnutie	38
3	VYBRANÉ OHROZENIA DETÍ A MLÁDEŽE	39
3.1	Mediálne prostredie ako ohrozenie detí a mládeže.....	40
3.2	Pornografia	47
3.3	Reklama ako ohrozenie detí a mládeže	51
3.3.1	Stravovacie návyky.....	52
3.3.2	Alkohol a fajčenie.....	53
3.3.3	Násilie	55
3.3.4	Ideológia spotreby a materializmu	55
3.3.5	Zhrnutie	55
4	PREVENCIA.....	57
	ZÁVER.....	65
	POUŽITÁ LITERATÚRA	66

ÚVOD

K téme tejto bakalárskej práce „*Poznanie novodobých ohrození súčasných detí a mládeže ako prevencia sociálno-patologických javov*“ nás priviedlo viacero vlastných pozorovaní z oblasti vedenia neformálnych detských a mládežníckych kolektívov a štúdium sociálnych patológií v rámci štúdia sociálnej práce. Všimli sme si dva javy, ktoré sa objavovali vo viacerých publikáciách: jedným je dôraz na patologické správanie sa dospelých so zmienkou, že korene problému sú v skoršom veku; druhým je, že prevencia sa uvádzala ako akási dodatok, záverečná, všeobecná stať. Z praxe sme videli ako sa jednotlivé ročníky detí v domnelej súvislosti s novodobými technológiami správajú odlišne, inak premýšľajú a majú výrazne iné záujmy i problémy. Zároveň sme nezaznamenali, žeby sa niekto hlbšie zaoberal dopadom zmenených životných podmienok slovenských detí na ich vyzrievanie a dospievanie. Preto sme zvolili práve takúto tému.

V prvej kapitole sa venujeme rozvedeniu niekoľkých definícií potrebných pre určenie zamerania práce. Vymedzujeme z viacerých hľadísk, kto sú to deti a mládež. Zaoberáme sa relatívne neznámym a nejasným pojmom *ohrozenie*. Dávame do súvislostí pojmy *sociálna deviácia* a *sociálna patológia*. Vysvetľujeme pojem prevencia.

Druhá kapitola je venovaná popisu prostredí, v ktorých slovenské deti a mládež žijú. Kladieme dôraz na poukazovanie, kde sa vyskytujú v týchto prostrediach ohrozenia detí a mládeže. V kapitole poskytujeme čo najobsiahlejší prehľad ohrození detí a mládeže, ktoré sa pred rokom 1989 na území Slovenskej republiky nevyskytovali alebo, ktoré sa v nasledujúcom období začali objavovať rádovo častejšie.

V tretej kapitole sa zaoberáme podrobnejším rozborom troch z najvýznamnejších súčasných ohrození detí a mládeže. Dávame do pozornosti mediálne komunikačné prostriedky ako zdroj ohrozenia, pričom uvádzame i vývoj od zdravého stavu ku výskytu patológie. Druhé ohrozenie, ktorému sa venujeme, je pornografia v on-line prostredí a jej vplyv na vývoj detí a mládeže. Tretím ohrozením, taktiež úzko prepojeným s mediálnym prostredím, je reklama.

Záverečná, štvrtá, kapitola ukazuje hlbší pohľad na prevenciu. Nedelíme v nej prevenciu podľa prostredí, ani podľa ohrození, ani podľa sociálno-patologických javov. Dávame tu k dispozícii niekoľko návrhov a návodov ako postupovať v oblasti primárnej prevencie v dnešnej dobe obzvlášť v súvislosti ku novodobým ohrozeniam, ako aj ku často zanedbávanej zodpovednosti rodičov, učiteľov i vychovávateľov.

1 VYMEDZENIE POJMOV

1.1 Deti a mládež

Definovať mládež je pomerne zložitá záležitosť, nakoľko hľadísk pre klasifikáciu mládeže je značné množstvo, navyše sa líšia podľa toho, aký vedný odbor mládež skúma. Inak mládež definuje pedagogika, sociológia, či kriminológia¹ a inak sociálna práca. Dokonca samotná legislatíva Slovenskej republiky je v definovaní mládeže nejednotná.

Legislatíva

Pojem mládež v právnom poriadku Slovenskej republiky nie je definovaný. Najbližšie, hoci nejednotne, sa k jeho popísaniu približuje: zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou, v §2 označuje pojmom *mládežník* osobu, ktorá dovŕšila vek najviac 30 rokov;² ďalej zákon 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele používa pojem dieťa pre osoby do 18 rokov a mladý dospelý pre osoby vo veku 18 až 25 rokov;³ a tiež zákony sociálneho zabezpečenia používajú pojem nezaopatrené dieťa, teda osoba do ukončenia povinnej školskej dochádzky, najneskôr však do 25 rokov.⁴

Vzhľadom na štandardy štatistického zisťovania na Slovensku, v OSN a UNESCO sa na Slovensku definuje mládež ako veková skupina od 15 do 26 rokov.⁵

Pojem dieťa preberá právny poriadok Slovenskej republiky z medzinárodného Dohovoru o právach dieťaťa. Tu sa pod pojmom dieťa rozumejú všetky ľudské bytosti do dovŕšenia osemnásteho roku veku, ak podľa miestnych zákonov vzťahujúcich sa na dieťa nebola plnoletosť dosiahnutá skôr.⁶ Občianskym zákonníkom sa ďalej upravuje nadobudnutie plnoletosti tak, že osoba, ktorá dovŕšila osemnásť rok veku nadobúda

¹ Porov. SMOLÍK, J.: *Subkultury mládeže – Uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010. s. 20.

² Porov. Zákon NR SR č. 282/2006 Z. z. o podpore práce s mládežou, § 2.

³ Porov. Zákon NR SR č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, § 3.

⁴ Porov. Zákon NR SR č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, § 3.

Porov. Zákon NR SR č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa, § 3.

Porov. Zákon NR SR č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách, § 2 v odvolávke na Zákon č. 600/2003, § 3.

Porov. Zákon NR SR č. 245/2008 Z. z. školský zákon.

Porov. Zákon NR SR č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi.

Porov. Zákon NR SR č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia.

⁵ Porov. ŠIPOŠ, J. – et al.: *Národná správa o politike mládeže v Slovenskej republike pre Radu Európy*. Bratislava: MŠ SR, 2005. s. 6.

⁶ Porov. Dohovor o právach dieťaťa. odsek 1.

plnoletosť; pred dovŕšením tohto veku môže plnoletosť nadobudnúť len uzavretím manželstva.⁷

Na pôde Európskych inštitúcií sa o mládeži hovorí do veku 32 rokov.

Demografia

Na území Slovenskej republiky žilo podľa údajov Štatistického úradu SR k 31.12.2012 uverejnených v ročenke *Deti a mládež* v číslach za rok 2012:

v rozpätí veku 0 až 12 rokov 717 902 ľudí,

v rozpätí veku 13 až 17 rokov 291 752 ľudí,

v rozpätí veku 18 až 25 rokov 607 601 ľudí a

v rozpätí veku 26 až 30 rokov ľudí 434 989 ľudí.

Súhrnne teda išlo o 2 052 244 ľudí, z toho 717 902 detí a 1 334 342 mladých.⁸

31 – 32 ročný nie sú zaznamenaný v odkazovanom výskume, ich počet sa pohybuje okolo 164 000 mladých ľudí.

Od roku 1993 percento detí a mládeže v Slovenskej spoločnosti klesá a to nasledovne. Z 41,2% v roku 1993 na 35,5% v roku 2003. V roku 2003 bolo 0 – 5 ročných 314 767; 6 – 15 ročných 620 517; 15 – 25 ročných 974 615, spolu 1 909 459.⁹ To je pokles o 232 541, pričom čím nižší vek tým vyšší pokles. Pre porovnanie ku roku 2012 bol odhadovaný počet občanov SR vo veku 0 – 25 rokov 1 617 255 ľudí, čo je pokles na 29,92% detí a mládeže z celkovej populácie.

Definícia

Dieťa je ľudským jedincom vo fáze života od narodenia, podľa niektorých poňatí od počatia, do adolescencie.¹⁰ Detstvo je potom počiatočným obdobím života človeka končiacim sa zmenou dieťaťa v adolescenta. Z pohľadu pedagogického sa uvádza, že k tejto zmene dochádza vo veku 14 až 15 rokov. Obdobie detstva sa vyznačuje prudkým vývojom po stránke telesnej, sociálnej, emocionálnej, jazykovej i intelektuálnej. V mladom človeku sa formujú charakteristické rysy osobnosti, najmä vďaka rodine, širšiemu

---

⁷ Porov. Zákon NR SR č. 40/1964 Zb. § 8.

⁸ Porov. POLČICOVÁ, S.: *Deti a mládež v číslach za rok 2012*. Bratislava: UIPŠ, 2013. s. 50 – 56.

⁹ Porov. ŠIPOŠ, J. – et al.: *Národná správa o politike mládeže v Slovenskej republike pre Radu Európy*. Bratislava: MŠ SR, 2005. s. 22.

¹⁰ Porov. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. s. 46 – 47.

sociálnemu prostrediu a školskému prostrediu. M. Vágnerová¹¹ uvádza nasledovné čiastkové fázy detstva:

- novorodenecké obdobie;
- dojčenský vek (zhruba prvý rok života); vek batolaťa; (1 až 3 roky);
- predškolský vek (3 až 6 rokov);
- obdobie školskej zrelosti (okolo 6 až 7 rokov);
- nižší školský vek (6 až 11 rokov);
- obdobie puberty (11 / 12 až 15 rokov).

V rámci vývinovej psychológie môžeme tiež o detstve hovoriť ako o užšom, špecifickejšom období, tak ako to uvádza napríklad D. Kolibová v publikácii *Dieťa a jeho vývin – Vývinová psychológia*, kde k obdobiu detstva zaraďuje:

- „1. Prenatálne obdobie (vnútro maternicový vývin): Od počatia po narodenie dieťaťa. Trvá desať lunárnych mesiacov.**
- 2. Novorodenecké obdobie: Trvá približne 1 mesiac od narodenia dieťaťa.**
- 3. Dojčenské obdobie: Od konca novorodeneckého obdobia do 1 roka.**
- 4. Obdobie batolaťa: 1 až 3 roky.**
- 5. Predškolský vek: Od 3 do 6 rokov.**
- 6. Mladší školský vek: Od 6 do 10-11 rokov.“¹²**

S nástupom dospelovania, môžeme potom hovoriť o období mladosti. Tu autorka uvádza nasledovné obdobia:

- „7. Obdobie dospelovania:**
  - Predpuberta – v trvaní 1 roka.***
  - Puberta – 12/13 rokov až 15/16 rokov.***
  - Adolescencia – 15/16 rokov až 21/22 rokov.***
- 8. Obdobie mladej dospelosti: 21 až 35 rokov.“¹³**

---

¹¹ Porov. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. s.41.

¹² KOLIBOVÁ, D.: *Dieťa a jeho vývin – Vývinová psychológia*. Ružomberok: Edičné stredisko Pedagogickej fakulty, 2007. s. 35.

¹³ Ibidem. s. 35.

Obdobie mladosti je teda začaté procesom dospievania. Niektorí autori uvádzajú ako názov tohto obdobia adolescenciu v širšom zmysle slova. Je to obdobie medzi detstvom a dospelosťou.¹⁴

Mládež je teda sociálna skupina tvorená ľuďmi, ktorí v spoločnosti už nemajú rolu detí, no zároveň im ešte nebola spoločnosťou priznaná rola dospelých. Majú špecifický spôsob myslenia a správania sa a charakteristickú hodnotovú a normovú orientáciu, i vzory.¹⁵

„Každá generácia mládeže reprodukuje niektoré kultúrne hodnoty danej spoločnosti, iné odmieta a vytvára hodnoty nové. Preto vzniká v priebehu socializácie mládeže určité napätie, vyvolané ich väčšou schopnosťou presadzovať nové veci, ale menšou ochotou spoločnosti tieto zmeny pripustiť.“¹⁶

História

Zo sociokultúrneho hľadiska je pojem mládež relatívne nový, od dôb Rousoua, francúzskej revolúcie, nepokojných čias napoleónskych vojen, dôb priemyselnej revolúcie, a prelomu 19. a 20. storočia. Ako prvý „znovuobjavuje“ mládež Rousou vo svojom diele *O výchove*. V polovici 19. storočia dosvedčujú existenciu sociálnej skupiny mládeže, ani detí – ani dospelých, viaceré veľké osobnosti výchovy, ktoré sústredili svoju pozornosť práve na túto novovznikajúcu skupinu (napríklad don Bosco). Fenomén mládeže je úzko spojený predovšetkým s narastajúcou úrovňou vzdelania a novými technologickými požiadavkami na vzdelanie.

Zhrnutie

V tejto bakalárskej práci sa teda budeme venovať poznaniu novodobých ohrození detí a mládeže, pričom pod pojmom deti budeme rozumieť osoby od počatia po začatie obdobia dospievania a pod pojmom mládež budeme myslieť osoby, ktoré nie sú staršie ako 32 rokov, a prebieha u nich obdobie dospievania. Budeme hovoriť približne o skupine 2 216 244 obyvateľov Slovenskej republiky.

---

¹⁴ Porov. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. s. 12.

¹⁵ Porov. Ibidem. s. 125 – 126.

¹⁶ Ibidem. s. 125 – 126.

1.2 Ohrozenie

Sémantické hľadisko

Pojem „ohrozenie“ nie je v *Slovníku slovenského jazyka* definovaný. Blízke sú pojmy: „ohrozený“ vo význame neistý; „ohrožiť“, teda vystaviť veľkému nebezpečenstvu. Sémanticky blízky a často synonymizovaný je pojem „hrozba“, čo môže znamenať výstražné napomínanie, vyhrážku, ale aj blízkosť niečoho nebezpečného.¹⁷

Druhým súvisiacim pojmom je „riziko“. Sémanticky je vymedzený jednoznačne ako: možnosť nebezpečenstva straty, neúspechu, či škody.

V anglickom jazyku sa pojmy „ohrozenie“ a „hrozba“ súhrnne označujú slovom „threat“, pričom ako hrozba sa môže použiť i „menace“ alebo hovorovo „risk“. Naproti tomu pojem „riziko“ sa prekladá ako „risk“ alebo „hazard“.

Nemčina chápe pojmy „ohrozenie“ a „hrozba“ zväčša synonymicky a prekladá ich „Bedrohung“ alebo „Drohung“. Na označenie bezprostredného nebezpečenstva používa „Gefahr“. Pojem „riziko“ je prekladané ako „Risiko“ alebo „Gefahr“.

Latinský jazyk chápe a prekladá pojmy „ohrozenie“ a „hrozba“ slovom „comminatio“ a pojem „riziko“ prekladá slovom „periculum“.

Internetový výkladový slovník angličtiny Princetonskej univerzity predkladá nasledovné výklady uvedených pojmov:

„Hrozba“ je:

- a) niečo, čo je zdrojom nebezpečenstva, napríklad: zemetrasenia sú stálou hrozbou v Japonsku;
- b) je to varovanie, že hrozí niečo nepríjemné, napríklad: boli pod hrozbou väzenia;
- c) je to tiež vyjadrenie úmyslu alebo odhodlanie k inému poškodeniu, napríklad: jeho hrozba zabiť ma bola celkom jasná;
- d) je to taktiež osoba, ktorá vzbudzuje strach alebo hrôzu, napríklad: naháňal strach susedom.

„Riziko“ vysvetľuje ako:

- a) zdroj, pôvod nebezpečenstva;
- b) možnosť utpieť stratu alebo nešťastia;
- c) alebo riziko nakazenia;

---

¹⁷ Porov. KRÁTKY SLOVNÍK SLOVENSKÉHO JAZYKA. Bratislava: Jazykovedný ústav E. Štúra – SAV, 2013 [on-line]. [cit. 05.02.2014]. Dostupné na internete: < <http://slovniky.korpus.sk/> >.

d) alebo riziko odhalenia.¹⁸

Vzťah pojmov „ohrozenie“ a „riziko“

Môžeme hovoriť o troch prístupoch ku vzťahu pojmov riziko a ohrozenie.

Prvý prístup je synonymický, kde pojmy majú rovnaký význam i hodnotu a voľne sa zamieňajú. Používaný je najmä v bežnej komunikácii, teda v situáciách, kedy nie je potrebná odborná analýza. Aplikovanie takéhoto prístupu v odbornej komunikácii však môže viesť k podstatným problémom spojeným s nedostatočne rozpracovanou terminológiou a nevyhnutnosťou následných upresňovaní.¹⁹

Druhý prístup je lineárny, kde je buď riziko vyšším štádiom hrozby, alebo hrozba vyšším štádiom rizika, znamená teda prerastanie úrovne z nižšej na vyššiu. Je najčastejšie používaný a vzhľadom na svoje teoretické opodstatnenie môže byť považovaný aj za logicky najpriateľnejší. Napríklad: „...*existujú 4 postupné fázy vývoja bezpečnostných rizík: hrozba, ohrozenie, kríza, konflikt...*“²⁰ Identifikujeme tak hrozbu, môžeme vyjadriť jej nárast. I tak je však takéto vyjadrenie nedostatočné a vyžaduje ďalšie dovysvetľovanie a doplnenie. Predovšetkým pokrýva len dimenziu času, nie však priestoru a nedostatočne kvantifikuje hrozbu.²¹

Tretí prístup je komplementárny, kde sa pojem ohrozenie a riziko navzájom dopĺňajú a realita je vyjadrená ich spojením. V princípe ide o použitie pojmov „hrozba“ a „riziko“ ako pomenovanie dvoch súvisiacich, ale nesúmeriteľných veličín. Pojem „hrozba“ sa používa na označenie takej skutočnosti, ktorá má potenciál spôsobiť škodu chránenému subjektu.

*„Má výrazný hodnotový charakter, pretože hrozbu je možné vymedziť len v súvislosti so záujmom, ale má nekonkretizovaný potenciál. Hrozba má subjektovo-objektový charakter. Označuje objektívnu skutočnosť na základe rozhodnutia subjektu. Hrozba preto neexistuje sama o sebe, ale existuje len vo vzťahu k subjektu, ktorý ju ako hrozbu identifikoval.“*²²

---

¹⁸ Porov. LAML, R.: *Vzťah pojmov hrozba a riziko II.* [on-line]. [cit. 15.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.mepoforum.sk/bezpecnostna-politika/analyzy/vztah-pojmov-hrozba-a-riziko-ii/>>.

¹⁹ Porov. Ibidem.

²⁰ KULAŠÍK, P. – et al.: *Slovník bezpečnostných vzťahov.* Bratislava: Smaragd, 2002. s. 20. In: LAML, R.: *Vzťah pojmov hrozba a riziko II.* [on-line]. [cit. 15.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.mepoforum.sk/bezpecnostna-politika/analyzy/vztah-pojmov-hrozba-a-riziko-ii/>>.

²¹ Porov. Ibidem.

²² Ibidem.

Riziko sa používa na vyjadrenie pravdepodobnosti s akou môže vzniknúť neželaná udalosť. „*Riziko kvantifikuje potenciál „nebezpečnosti“ hrozby, ktorý taktiež vychádza z určitej objektívne kvantifikovanej sily hrozby, ale jeho súčasťou je aj schopnosť subjektu sa s hrozbou vyrovnat', respektíve ju eliminovať.*“²³ Riziko signifikuje, pripisuje hrozbe nejaký význam, hodnotu, dôležitosť. Je odvodeným, druhotným fenoménom. Je ho možné vyjadriť len vo vzťahu k hrozbe. Obsahuje v sebe viacero rozmerov a je vyjadrením subjektívneho hodnotenia.²⁴

Tento prístup nám umožní jasne určiť a definovať ohrozenia a vďaka pojmu „riziko“ ich kvantifikovať, časopriestorovo ich zaradiť a popísať i možnosť ako sa s daným ohrozením vysporiadať.

Ohrozenie v SWOT analýze

K pojmu ohrozenie sú i iné, menej sofistikované, prístupy napríklad z krízového manažmentu, kde v SWOT analýze hovoríme o pojme „*Threats*“ teda „*ohrozenia*“ vtedy, ak existuje možnosť zmeny pôvodného stavu, kvôli externým, či interným podmienkam, na stav nový a nežiaduci, resp. negatívny (napríklad: ak začne mrznúť, môžem sa pošmyknúť na ľade a zraniť sa). Ohrozenie je tu chápané ako opozitum k príležitosti (ang. opportunity, nem. Gelegenheit, lat. opportunitas), kde príležitosť je možnosťou zmeny pôvodného stavu, vplyvom externých, či interných podmienok, na stav nový a žiaduci, či pozitívny (napríklad: ak nájdem kvalitný štúdiálny materiál, mám viac šancí uspieť na skúške).

Ohrozenie v tomto kontexte potom môže byť:

- fyzické (napríklad: možnosť úrazu, telesnej choroby, dopravnej nehody);
- psychické (napríklad: stres, strach, depresia);
- sociálne (napríklad: hrozba inštitucionalizácie – klient sociálneho zariadenia si osvojí stereotypné prežívanie v inštitúcii namiesto sociálnej inklúzie (navrátenia sa do spoločnosti); ohrozenie sociálnou exklúziou (vylúčením));
- ekonomické (napríklad: dôchodca poberajúci minimálny dôchodok je ohrozený stratou bývania, zníženou úrovňou prístupu k nevyhnutným liekom, zníženou kvalitou stravy).

---

²³ LAML, R.: *Vzťah pojmov hrozba a riziko II.* [on-line]. [cit. 15.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.mepoforum.sk/bezpecnostna-politika/analyzy/vztah-pojmov-hrozba-a-riziko-ii/>>.

²⁴ Porov. LAML, R.: *Vzťah pojmov hrozba a riziko II.* [on-line]. [cit. 15.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.mepoforum.sk/bezpecnostna-politika/analyzy/vztah-pojmov-hrozba-a-riziko-ii/>>.

Zhrnutie

V rámci tejto bakalárskej práce budeme chápať ohrozenie v zmysle komplementárneho prístupu, kde fenomenologicky definujeme jav, ktorý ohrozuje chránený subjekt nášho záujmu a popisom rizík špecifikujeme úroveň závažnosti javu a pravdepodobnosť jeho výskytu.

1.3 Deviácia

Sémantické hľadisko

Etimologický základ slova deviácia nachádzame v latinskom slove *dévió* používanom vo významoch odbočiť, odchyliť sa, vybočiť z pravej cesty, prehrešiť sa proti mravom, pomýliť niekoho. Jedná sa o zloženinu slov *de via*, doslovne mimo cesty, významovo odbočenie, odchýlka z cesty.²⁵ Mnohé jazyky prevzali a prispôbili si latinskú pôvodinu: čeština *deviace*, angličtina *deviance*, francúzština *la déviance*, taliančina *devianza*, španielčina *desviación*, ruština *otkloneniye*, nemčina *Devianz*, ale taktiež sa používa *abweichendes Verhalten* vo význame odchylené správanie.²⁶

História

E. M. Lemert²⁷ vo svojej knihe *Sociálna patológia* pojem sociálna patológia nahrádza najmä pojmom deviácia. Ako dôvod sa uvádza súvislosť pojmu sociálna patológia s prekonanou teóriou sociálneho organizmu, nejednoznačnosť v pojmoch a slabý teoretický základ. O tom, že terminologický posun úzko súvisel so zmenou a vývojom sociologických konceptov a teórií v päťdesiatych rokoch je presvedčený aj A. Mátel²⁸ a tento posun vysvetľuje v knihe *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci*. Takto sa do popredia sociálnych vied, aspoň v americkom a vôbec anglosaskom prostredí, dostávajú pojmy deviácia a sociálna deviácia. V prostredí socialistickej východnej Európy sa

---

²⁵ Porov. MÁTEL, A.: *Sociálna patológia a deviácia*. In: MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. – et al.: *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. s. 17.

²⁶ Ibidem. s. 17.

²⁷ Porov. MÁTEL, A.: *Sociálna patológia alebo deviácia? Primeranosť užívania výrazu a konceptu sociálnej patológie v sociálnej práci*. In: HARDY, M. – DUDÁŠOVÁ, T. – VRANKOVÁ, E. – et al.: *Sociálna patológia rodiny – Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. s. 245.

²⁸ Porov. MÁTEL, A.: *Sociálna patológia a deviácia*. In: MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. – et al.: *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. s. 17.

zachoval pojem sociálna patológia a až s nežnou revolúciou sa dostávajú na naše územie nové pojmy.

Pojem deviácia sa stal prevládajúcim až dominantným predovšetkým v súčasnej sociologickej a kriminologickej terminológii. I keď z hľadiska sociálnej práce je otázne uprednostňovanie pojmov deviácia a sociálna deviácia pred pojmi patológia a sociálna patológia.²⁹

Definícia

Všeobecne je možné chápať deviáciu ako akúkoľvek odchýlku od normálneho stavu skúmaného javu a to tak v prírode, ako aj v spoločnosti. Taktiež môžeme povedať, že je to neprispôsobenie sa stanovenej norme, či súboru noriem, ktoré väčšina ľudí určitej komunity, či spoločnosti akceptuje.³⁰ Podľa takejto definície môžeme hovoriť o negatívnej deviácii a pozitívnej deviácii, nakoľko každá odchýlka od normy je označená ako deviácia. Môže to byť porušenie normy (alkoholizmus, workoholizmus), ale aj preháňanie normy, niekedy dovádzané ad absurdum (militantná abstinencia, neustále vyhýbanie sa práci). Pojem deviácia a zvlášť pojem deviant nadobudol negatívny emocionálny nádych a vyvoláva negatívne hodnotenie, predstavy, či stereotypy.³¹ Možno i preto A. Komenda³² v knihe *Sociální deviace* tvrdí, že používať pojem pozitívna deviácia je oxymoron. Tieto výrazy si podľa neho protirečia. Tak, ako existujú patologicky vzorný žiaci, či na slovo poslušné deti, existujú aj výnimočne geniálny vedci, nadaný športovci, či umelci. Bud' by sme potom tieto, pre spoločnosť jednoznačne prospešné správania, zaradili medzi deviácie, i keď pozitívne, nakoľko sa výrazne odlišujú od normality, alebo musíme, ako tvrdí A. Komenda, deviáciu deklarovať iným spôsobom, nakoľko podľa neho zámena výnimočnosti za deviáciu príliš vierohodná nie je.

---

²⁹ MÁTEL, A.: *Sociálna patológia a deviácia*. In: MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. – et al.: *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. s. 17.

³⁰ Porov. BARTLOVÁ, S.: *Sociální patologie*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1998. s. 6. In: DOLEŽAL, P.: *Sociální deviace a protiprávní jednání – Bakalářská práce*. Brno: 2011. s. 7.

³¹ Ibidem. s. 7.

³² Porov. KOMENDA, A.: *Sociální deviace – Historická východiska a základní teoretické přístupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. s. 37 – 38. In: DOLEŽAL, P.: *Sociální deviace a protiprávní jednání – Bakalářská práce*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2011. s. 7.

1.4 Sociálna patológia

Sociálna patológia, ako tvrdí Š. Strieženec,³³ je odvetvím sociológie, ktoré sa zaoberá takými negatívnymi javmi v spoločnosti, ktoré sa prejavujú v neprimeraných sociálnych reakciách, v negatívnych sociálnych deviáciách. Skúma podstatu týchto procesov a javov, ich formy prejavu a výskytu, príčiny vzniku, dôsledky pre spoločnosť i jednotlivca a to v celej šírke ľudských väzieb. Jej súčasťou je tiež skúmanie ich prevencie a čiastočne ich nápravy. Naproti tomu J. Vaňková definuje sociálnu patológiu nasledovne:

„Pod pojmom sociálna patológia chápeme javy vznikajúce alebo zachovávané sa v spoločnosti v dôsledku neuspokojivého alebo nedostatočne efektívneho pôsobenia sociotechnických prostriedkov a opatrení, predmetom ktorých je cieľavedomé a v danom období požadované formovanie spoločnosti. Tak nazývame správanie človeka, typ inštitúcie, fungovanie systému, alebo typ štruktúry, ktoré sú v principiálnom rozpore so svetonázorovými hodnotami danej spoločnosti.“³⁴

P. Ondrejkovič špecifikuje Sociálnu patológiu v knihe *Sociálna patológia ako predmet pozornosti sociálnej práce, sociálnej pedagogiky a vychovávateľstva* a v knihe *Sociálna patológia* takto:

„Dnes všeobecne chápeme pod sociálnou patológiou ako vednou disciplínou odvetvovú sociologickú disciplínu, ktorá skúma negatívne javy, vyskytujúce sa v spoločnosti a ktoré sú v prevažnej miere predmetom pozornosti sociálnej práce.“³⁵

A. Mátel v knihe *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci* definuje pojem sociálna patológia nasledovne:

„Sociálna patológia označuje abnormálne, deviantné, nezdravé, všeobecne nežiadúce spoločenské javy. Sociálna patológia ako subodbor viacerých vedných

³³ Porov. STRIEŽENEC, Š.: *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava: AD, 1996. s. 146.

³⁴ VAŇKOVÁ, J.: *Sociálna patológia*. Liptovský Mikuláš: Vojenská akadémia, 1997. s. 5. In: MÁTEL, A.: *Sociálna patológia a deviácia*. In: MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. – et al.: *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. s. 15 –16.

³⁵ ONDREJKOVIČ, P. – et al.: *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA, 2009. s. 27.

disciplín, najmä sociológie, sociálnej práce, kriminológie a sociálnej pedagogiky, je systematická náuka (logos) zaoberajúca sa tými deviantnými spoločenskými (socialis) javmi, ktoré spoločnosť rozpoznáva a označuje za nežiadúce, negatívne a škodlivé (pathos) pre jednotlivcov, rodiny, skupiny, komunity i celú spoločnosť (societas).“³⁶

Predmetom sociálnej patológie v sociálnej práci je potom jednotlivec, rodina, skupina, komunita, či spoločnosť, ktorých dôstojnosť, integrita, či život sú v dôsledku patologického správania nejakým spôsobom postihnuté.³⁷

1.5 Prevencia

Sociálna prevencia je činnosťou zameranou na zamedzenie niečomu, alebo v pozitívnom zmysle, je to činnosť smerovaná na minimalizovanie antisociálnych problémov, ktoré sa vyskytujú v živote jednotlivcov, rodín, skupín, komunit. Prevenciou je, také konanie, ktoré bráni vzniku týchto problémov. Takto definuje prevenciu J. Levická.³⁸ Š. Matula³⁹ hovorí, že ide o proces tvorby sústavy a realizácie takých opatrení štátu a spoločností, ktoré smerujú k znižovaniu či neutralizácii príčin a podmienok vzniku sociálnej patológie. Na Slovensku prakticky neexistuje primárna prevencia. P. Ondrejko⁴⁰ sa o tom zmieňuje ako o zjavnej príčine neočakávane veľkého nárastu sociálno-patologických javov na Slovensku.

1.6 Zhrnutie

V tejto bakalárskej práci sa venujeme poznaniu novodobých ohrození detí a mládeže, pričom pod pojmom deti rozumieme osoby od počatia po začatie obdobia dospelosti, a pod pojmom mládež myslíme osoby, ktoré nie sú staršie ako 32 rokov, a zároveň u nich prebieha obdobie dospelosti – nedosiahli dospelosti. Hovoríme približne o skupine 2 216 244 obyvateľov Slovenskej republiky. V práci klasifikujeme ohrozenia, ktoré sú novodobé, teda také, pre nás relevantné, javy (súvisiace s ohrozením detí a mládeže), ktoré

---

³⁶ MÁTEL, A.: *Sociálna patológia a deviácia*. In: MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. – et al.: *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. s. 15 –16.

³⁷ Porov. Ibidem. s. 17.

³⁸ Porov. LEVICKÁ, J.: *Metódy sociálnej práce*. Trnava: SAP, 2001. In: ŽOFČÍKOVÁ, K.: *Frustrácie ako príčiny agresivity z pohľadu sociálnej práce – Diplomová práca*. Bratislava: VŠ. ZaSP sv. Alžbety, 2012. s. 20.

³⁹ Porov. ŽOFČÍKOVÁ, K.: *Frustrácie ako príčiny agresivity z pohľadu sociálnej práce – Diplomová práca*. Bratislava: VŠ. ZaSP sv. Alžbety, 2012. s. 20.

⁴⁰ Porov. ONDREJKOVIČ, P. – et al.: *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA, 2009. s. 349.

spadajú do obdobia počínajúc rokom 1989 až po rok 2013 a sú buď úplne nové a v predchádzajúcich obdobiach sa na území Slovenska nevyskytovali, alebo výrazne, rádovo vypuklejšie než v minulom období. Za ohrozenie považujeme akýkoľvek sociálny fenomén, ktorého dôsledkom, či už pôsobením vnútorných, alebo vonkajších vplyvov môže dochádzať k rádovo zvýšenej pravdepodobnosti výskytu sociálno-patologických javov, čiže javov negatívnych v spoločnosti, teda negatívnych sociálnych deviácií, prejavujúcich sa správaním, ktoré spoločnosť na území Slovenska v dnešnej dobe väčšinou neakceptuje a netoleruje.

2 PREHĽAD OHROZENÍ DETÍ A MLÁDEŽE

Za základné východiská považujeme v prípade novodobých ohrození detí a mládeže

1. časové hľadisko;
2. výrazné zvýšenie frekvencie výskytu;
3. prostredie.

Pod časovým hľadiskom myslíme také ohrozenia detí a mládeže, ktoré sa na území Slovenskej republiky nevyskytovali pred rokom 1989. Pod pojmom zvýšenie frekvencie výskytu myslíme také ohrozenia detí a mládeže, ktoré sa na našom území vyskytovali pred rokom 1989, avšak v ostatnom čase sme zaznamenali rádrový nárast ich výskytu.

2.1 Prostredie

Pojem prostredie používame v širšom kontexte. Nie je to teda len fyzický časopriestor, kde sa dejú nami popisované javy, nie je to ani výlučne kombinácia tohto časopriestoru a interpersonálnych vzťahov, do prostredia zahŕňame i širšie aspekty existencie človeka. V najširšom chápaní je prostredím všetko, čo nás obklopuje t.j. *„životný priestor, ktorý obklopuje jedinca a ktorý má vplyv na jeho aktuálne správanie a dlhodobé vlastnosti“*⁴¹ t.j.: životné prostredie, vzťahy, kultúra, náboženstvo, zákony, etc. Rozlišujeme základné podskupiny prostredia vplývajúce na deti a mládež: rodinné prostredie, školské a pracovné prostredie, voľno-časové (rovesnícke) prostredie, mediálne prostredie, kultúrne prostredie. Nesmieme zabúdať, že procesy pôsobenia na deti a mládež a interakcie s nimi nie sú izolované, ale prebiehajú naprieč rôznymi prostrediami, a rovnaký prvok je dôležité si uvedomiť i pri popisovaní jednotlivých ohrození detí a mládeže.

2.1.1 Rodinné prostredie

Rodinné prostredie je súborom interpersonálnych vzťahov predovšetkým na úrovni nukleárnej rodiny, ale taktiež na úrovni širšej rodiny. Môžeme povedať, že je najvýznamnejším socializačným prostredím. Rodinné prostredie totiž jednotlivcovi poskytuje emocionálne stimuly. V spoločnosti niet iného prostredia, ktoré by jednotlivcovi poskytlo emocionálne stimuly v takom rozsahu ako rodina. Rodinné prostredie určuje jazyk, ktorým bude človek hovoriť, významne vplýva na utváranie svetonázoru, politického presvedčenia, viery, personalizácie spoločenských noriem. Ďalej má výrazný

⁴¹ ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV: *Socializácia osobnosti*. Bratislava: STATPEDU, 2009. [on-line]. [cit. 15.12.2013]. Dostupné na internete: <http://www2.statpedu.sk/buxus/spu/01_SOCIALIZ_CIA_OSOBNOSTI_PDF/01.U_ebn_texty.pdf>. s. 5.

vplyv i na postoje voči alkoholu, drogám, násiliu, predsudkom, etc. Rodina určuje pripísané statusy – sociálne postavenie, príslušnosť k etnickej skupine.⁴² Rodina v zásade má spĺňať funkcie: biologickú, ekonomickú, výchovnú, emocionálnu, ochrannú, a socializačnú. Práve na socializačnej funkcii sa rodinné prostredie podieľa najväčšou mierou. Prakticky celé obdobie primárnej socializácie (do 3 rokov) sa odohráva bezprostredne v rodinnom prostredí. Proces sekundárnej socializácie je taktiež úzko spätý s rodinným prostredím, vo svojej skorej fáze s kmeňovou rodinou, vo svojej neskorej fáze so svojou vlastnou novo založenou rodinou.⁴³

2.1.2 Školské prostredie

Školské prostredie v optimálnom prípade plní z hľadiska socializácie tieto funkcie:

- „1. vzdelávaciu - získavanie vedomostí, informácií, zručností a spôsobilostí,*
- 2. spoločenskú - osvojenie si pravidiel spoločenského života (presnosť, čistota, rešpektovanie iných a pod.)*
- 3. podrobovať sa formálnej autorite - dôležité pre výkon povolania. Školské prostredie v socializačnom procese dopĺňa rodinné prostredie, ale škola v niektorých prípadoch ovplyvňuje (koriguje) hlavne negatívny vplyv rodinného prostredia na socializáciu človeka.“⁴⁴*

Do školského prostredia zahŕňame teda širokú škálu vzťahov: žiak – škola (inštitúcia, pravidlá), žiak – spolužiaci (kamarátstvo, spolupráca, voľný čas, konflikty), žiak – učitelia (autorita), žiak – učivo (školský systém vzdelávania), žiak – motivácia, rodina – škola (postoj rodiny ku škole, ku náplni učiva, etc.), rodina – učiteľ (záujem rodiny o proces výučby a výchovy v školskom prostredí, a opačne záujem učiteľa o rodinné prostredie žiaka), rodina – žiak (pomoc a podpora zo strany rodiny pri plnení školských povinností a motivácii), etc.

---

⁴² Porov. ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV: *Socializácia osobnosti*. Bratislava: STATPEDU, 2009. [on-line]. [cit. 15.12.2013]. Dostupné na internete: <http://www2.statpedu.sk/buxus/spu/01_SOCIALIZ_CIA_OSOBNOSTI_PDF/01.U_ebn_texty.pdf>. s. 4.

⁴³ Porov. KOVÁČOVÁ, A.: *Vzťah sociokultúrneho prostredia rodiny a školskej neúspešnosti stredoškolskej mládeže - bakalárska práca*. Žilina: FPV ŽU, 2007. s. 8 – 14.

⁴⁴ ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV: *Socializácia osobnosti*. Bratislava: STATPEDU, 2009. [on-line]. [cit. 15.12.2013]. Dostupné na internete: <http://www2.statpedu.sk/buxus/spu/01_SOCIALIZ_CIA_OSOBNOSTI_PDF/01.U_ebn_texty.pdf>. s. 4.

2.1.3 Voľno-časové prostredie

Voľno-časové alebo aj rovesnícke prostredie „*tvoria jednotlivci rovnakého veku, jeho vplyv začína už v ranom detstve, len o niečo neskôr ako rodinné prostredie. Je doplnkom rodinného prostredia, rovesnícke vzťahy sú rovnocennejšie ako vzťahy medzi rodičmi a dieťaťom. Je to tiež prostredie konkurenčné, čo znamená, že na získanie sociálnej pozície v skupine musí jednotlivec vynaložiť určité úsilie. Vplyv rovesníckeho prostredia na socializáciu jednotlivca je najsilnejšie v období dospievania. Je to obdobie, kedy sa mladý človek usiluje o samostatnosť. Normy rovesníckeho prostredia sa niekedy výrazne líšia od rodinných, rovesnícke subkultúry vyžadujú vysokú mieru konformity, prispôsobenia sa. Najsilnejší je vplyv v oblasti obliekania, rečového prejavu a voľno-časových aktivít dospievajúcich. Menší vplyv má na náboženské a politické postoje, avšak i tu ich vplyv môže byť významný.*“⁴⁵

2.1.4 Pracovné prostredie

Tak ako tvrdí Buchtová⁴⁶ práca ako taká neznamena iba produkovanie vecí, či poskytovanie služieb, vytvára aj široké pole sociálnych vzťahov: kontakty, rozhovory, priateľstvá, a. i. Je teda dôležitou podmienkou dôstojnej ľudskej existencie. Človek sa v práci formuje a nie je to len nadobúdanie vedomostí a zručností, predovšetkým sa formuje po stránke sociálnej, psychologickkej, emocionálnej, etc. Práca je totiž základným a historicky prvotným druhom ľudskej činnosti. Zároveň patrí práca k základným ľudským právam.

Práca, pracovné prostredie, pracovné návyky sú úzko prepojené s procesom dospievania. Ak základnou úlohou dospievania je dosiahnutie dospelosti, potom jednou z neoddeliteľných častí dospelosti je práve práca. V tomto kontexte vnímame nadobudnutie pracovných návykov za jedno z kritérií dosiahnutia dospelosti.

Mladý človek má možnosť vstúpiť do plateného pracovného prostredia podľa zákonov SR od 15 rokov. Väčšina mladých však vstupuje do práce len popri škole v rámci brigádnickej činnosti. Tento kontakt je podľa viacerých vývinových psychológov potrebný pre ďalšie napredovanie psychologického i sociálneho vývinu mladého človeka.

---

⁴⁵ Porov. ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV: *Socializácia osobnosti*. Bratislava: STATPEDU, 2009. [online]. [cit. 15.12.2013]. Dostupné na internete: <http://www2.statpedu.sk/buxus/spu/01_SOCIALIZ_CIA_OSOBNOSTI_PDF/01.U_ebn_texty.pdf>. s. 4.

⁴⁶ Porov. FEDÁKOVÁ, D.: *Pracovné a rodinné prostredie zamestnaných*. Prešov: Universum, 2011. s. 20 – 22.

Práca ako činnosť je i prácou v rodine, skupine, či v komunite. Je to vykonávanie činností, ktoré nemusia a zväčša nie sú podmienené mzdou. Platená práca zväčša určuje začiatok a koniec ekonomickej aktivity ľudí. Platená práca podľa Giddensa⁴⁷ ma šesť základných charakteristík:

- a) peniaze – ohodnotenie – príjem;
- b) úroveň činnosti – nadobúdanie schopností a zručností;
- c) rozmanitosť života – zmena činnosti počas dňa i počas života;
- d) štruktúra času – rytmus dňa, týždňa, mesiaca;
- e) sociálny kontakt – rozhovory, prítomnosť druhých ľudí, sociálna interakcia, priateľstvá;
- f) osobná identita – stabilná sociálna identita je dôsledkom zamestnania, statusu v spoločnosti z neho vyplývajúceho (ale i iných aspektov života).

Do pracovnej roly sa človek musí socializovať, nakoľko tak zabezpečuje svoje biologické i kultúrne prežitie. Uvádzajú sa 4 etapy tejto socializácie (niekedy ich je viac niekedy sa niektoré preskakujú):

a) voľba kariéry – zväčša je silne ovplyvnená rodinou a rodinným prostredím t.j. voľba strednej, či vysokej školy, ale i vzory v rodine (tretia generácia lekárov, či učiteľov, vojakov z povolania, etc.);

b) anticipatívna socializácia – jedná sa o školskú prípravu na budúce povolanie;

c) podmienená akceptácia pracovnej roly – človek sa dostáva do konfliktu s pracovnou rolou, ktorú má vykonávať a prispôsobuje sa jej obmedzeniam, nevýhodám, zároveň prehľbuje svoj vzťah k novej roly a spoznáva jej príjemné stránky;

d) trvalá akceptácia pracovnej roly – človek sa identifikuje so svojou pracovnou rolou, resp. jeho pracovná rola sa stáva súčasťou jeho identity, pričom plne rešpektuje jej normy a ich porušenie pokladá za nepredstaviteľné (resp. krajne nevhodné). V mnohých prípadoch nedochádza k trvalej identifikácii sa s pracovnou rolou čo zväčša vyúsťuje do zmeny zamestnania. To však nie je resp. nemusí byť negatívnym javom. V USA je relatívne nízka nezamestnanosť do 10% napriek tomu dochádza k častej zmene zamestnaní priemerne každých 7 – 8 rokov spojených so sťahovaním celej rodiny za prácou. Opakom je Japonský model, kde mladý človek nastúpi do zamestnania, do firmy, prakticky ešte

---

⁴⁷ Porov. FEDÁKOVÁ, D.: *Pracovné a rodinné prostredie zamestnaných*. Prešov: Universum, 2011. s. 20 – 22.

pred skončením školy a v hierarchii kariérneho rastu v tej ktorej firme zotrvá až do dôchodkového veku – bezo zmeny zamestnávateľa, či bydliska.⁴⁸

2.1.5 Mediálne prostredie

Súhrn a náplň vzájomných interakcií medzi médiami a divákom, médiami navzájom a divákmi v kontexte médií vytvára mediálne prostredie. Médium všeobecne znamená prostriedok, alebo prostredie. V našom prípade sa jedná o prostredie, kde dochádza ku vzájomnému kódovaniu, odovzdávaniu, dekódovaniu a interpretovaniu informácií elementárneho charakteru v systéme mediálnych obsahov prostredníctvom komunikačných mediálnych kanálov.

V súvislosti s rozhlasom a televíziou hovoríme o tzv. masovom konzumizme ako o modely kultúry. Pričom digitalizácia môže viesť k vytvoreniu skutočnej digitálnej kultúry. Komunikácia prebieha v dnešnej dobe systémom „mnohí – mnohí“, teda tok informácií nie je jednosmerný napr.: od TV média k užívateľovi. Paralelne existuje komunikácia typu mnohí – mnohí, jeden – jeden, všetci – všetci, pričom prenos je modifikovateľný, interaktívny, obojsmerný. Niektorí autori uvádzajú, že už nie je správne hovoriť o digitálnej kultúre, či médiách, ale o sieťovej kultúre a médiách.

Decentralizácia mediálneho prostredia, jeho pluralita a pestrosť sú znakom dneška. Počas niekoľkých rokov sa v slovenskom prostredí niekoľko násobne zvýšil počet rozhlasových, televíznych staníc, vydavateľstiev a redakcií novín a ich zamerania sa spestrili.

Komunikácia sa nedeje už výlučne lokálne. Dnešná mediálna doba vytvorila globálnu dedinu. Mediálne obsahy i kanály pochádzajú z celého sveta a vysielajú sa do celého sveta. V tomto smere spravil najmä internet revolučný krok vpred a mediálne prostredie je jednou z najmarkantnejších oblastí, ktoré zasahuje globalizácia a ktorá ju sama urýchľuje.

Taktiež je badať posun od masmédií ku osobným médiám. Dopyt po verejnom rozhlase, či kinách je relatívne malý, naopak dopyt po mikrotechnológiách prehrávačov, mobilných telefónov a osobných počítačov nikdy nebol väčší.⁴⁹

---

⁴⁸ Porov. ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV: *Socializácia osobnosti*. Bratislava: STATPEDU, 2009. [online]. [cit. 15.12.2013]. Dostupné na internete: <http://www2.statpedu.sk/buxus/spu/01_SOCIALIZ_CIA_OSOBNOSTI_PDF/01.U_ebn_texty.pdf>. s. 8.

⁴⁹ Porov. CHAVEZ, P.: *S odvahou dona Bosca k novým obzorom spoločenskej komunikácie – List hlavného predstaveného číslo 390*. Rím: Generálny dom Rím, Jún 2005. s. 13 – 14.

2.1.6 Kultúrne prostredie

Rozvoj nových technológií podnietil vznik novej kultúry. Tá sa vyznačuje niekoľkými prvkami:

a) Dnešná kultúra má omnoho rýchlejšie tempo než kedykoľvek predtým. Komunikácia prebieha ďaleko rýchlejšie často prakticky v okamihu (email). Poloha nie je pre nás až taká dôležitá, nakoľko prostredníctvom internetu sa môžeme „pozrieť“ kdekoľvek do sveta. Rýchlejší je aj technologický vývoj. Technológie pribúdajú a zase miznú, zastarávajú v horizontoch mesiacov. Vďaka otvoreným hraniciam a dopravným technológiám sa cestovanie stalo omnoho dostupnejším.⁵⁰

b) Nový štýl myslenia prináša i metóda *interface*. V interakcii medzi človekom a strojom zdôrazňuje nevyhnutnosť človeka konať. Takýto postoj sa prenáša i do iných sfér života, napríklad do sféry verejnej. Málokto dnes chce stáť bokom od intenzívneho osobného i spoločenského života. Interface sa stal metaforou prostredia, dizajnu, výchovy či spoločenského života. No napriek tomu zostáva faktom, že pocit slobodného rozhodnutia a priestoru pre rozhodovanie nie je slobodou, nakoľko stále zostáva len pocitom. Človek sa hýbe v súčasnom dianí spoločnosti, no v prevažnej miere je len konzumentom, ktorý ak vôbec, môže sa rozhodnúť pre to, čo chce konzumovať z toho, čo mu je ponúkané, ale oveľa menej môže ovplyvniť to, čo mu je ponúkané, t.j. čo sa má produkovať.

c) Dnešná kultúra neponúka na žiadnu vec len jeden názor, len jeden pohľad. Ponúka mnohotvárne videnie skutočnosti. Ak aj dáva k dispozícii absolútne hodnoty a pravdy potom často v okruhoch, ktoré si navzájom protirečia, avšak sú pokladané za rovnako hodnotné. Kultúra spoločnej prítomnosti, v ktorej žijeme je kultúrou potenciálnych dialógov i nenávisťi. Z toho potom vyplýva kultúrny i hodnotový relativizmus.⁵¹ „***Samotná existencia rôznych kultúr síce dokazuje, že jestvujú rôzne pohľady na život, ale ničím neobmedzená ponuka všetkých skutočností a zároveň ich protikladov je dnes na dosah jedného kliknutia.***“⁵² Takáto kultúra ráta s tým, že jedinec je dospelý tak fyzicky, ako aj mentálne. Predpokladá, že príslušník tejto kultúry je vyzretou individualitou, že je osobnosťou integrálne celistvou. Žiaľ nepočíta s tým, že samotný systém takejto kultúry sťažujem ak nie znemožňuje, dozrievanie detí a mládeže na integrálne celistvé osobnosti.

---

⁵⁰ Porov. CHAVEZ, P.: *S odvahou dona Bosca k novým obzorom spoločenskej komunikácie – List hlavného predstaveného číslo 390*. Rím: Generálny dom Rím, Jún 2005. s. 13 – 14.

⁵¹ Porov. Ibidem. s. 13 – 14.

⁵² Ibidem. s. 13 – 14.

Nie je možné klásť na bedrá mládeže zodpovednosť, ktorú majú niest' ich rodičia, vychovávateľa, učiteľia, komunita a spoločnosť.⁵³

d) Postoj „kočovníctva“ sa v kultúrnom prostredí prejavuje nestálosťou a prelietavosťou. Môže byť vyvolávaný tak nepreberným množstvom informácií ako i nestálosťou mladého človeka bez jasného rozhodovacieho rámca a umocňujú ho moderné médiá.

e) Technologická závislosť. Počítač už je takmer nevyhnutnou súčasťou výbavy slovenskej domácnosti. Na jedného človeka na Slovensku pripadajú takmer dva mobilné telefóny. Mikrovlnná rúra, LCD televízor a iné technológie sa stali štandardom. I mobily sa pomaly menia na vreckové počítače.⁵⁴

2.2 Novodobé ohrozenia detí a mládeže

Deti a mládež sa vyvíjajú a žijú v prostrediach, ktoré sme vyššie vymenovali a popísali. Za optimálnych podmienok v týchto prostrediach dozrieva mladý človek do plnohodnotnej dospelosti. Avšak pokiaľ je niektoré z prostredí deformované, vytvára rizikové situácie – ohrozenia. Ohrozenie samo o sebe nevedie k sociálno-patologickému javu. Avšak ak dieťa, či mladý človek vystavený rôznym vonkajším i vnútorným vplyvom a rizikovým faktorom, nezvládne toto ohrozenie, potom dochádza k patologickému stavu. Samotnou sociálnou patológiou sa vo veľkej miere zaoberá prof. Ondrejkovič, ale i iní autori a obsahlo rozoberajú jednotlivé sociálno-patologické javy. Nás v tomto smere zaujímajú procesy, ktoré vedú ku vzniku sociálnych patológií. Z nám dostupných a známych zdrojov vypracúvame čo najobsiahlejší prehľad súčasných ohrození detí a mládeže v závislosti na jednotlivých prostrediach.

2.2.1 Novodobé ohrozenia detí a mládeže v rodinnom prostredí

Novodobé ohrozenia detí a mládeže sa nevyhýbajú ani rodinnému prostrediu ba s rodinným prostredím a jeho deformáciami sú prepojené početné ohrozenia detí a mládeže:

a) disfunkčnosť rodinných vzťahov (otec – matka, otec – syn, matka – syn, otec – dcéra, matka – dcéra, syn – dcéry. Vzhľadom na psychológiu rodinných vzťahov sme si dovolili ich uviesť, nakoľko každý z týchto vzťahov je charakteristický) či už v dôsledku rozvodu manželstva, voľného spoluzitia rodičov bez pevného zväzku, alebo iného;

b) nezvládnutie výchovnej úlohy rodičov:

---

⁵³ Porov. CHAVEZ, P.: *S odvahou dona Bosca k novým obzorom spoločenskej komunikácie – List hlavného predstaveného číslo 390*. Rím: Generálny dom Rím, Jún 2005. s. 13 – 14.

⁵⁴ Porov. Ibidem. s. 14 – 16.

- zle zvolený, či nevhodne zvolený výchovný štýl, príliš direktívna (úzke hranice), alebo príliš liberálna výchova (žiadne, alebo minimálne hranice), či nekoherentný výchovný systém;⁵⁵
- nechcené dieťa, neprijaté dieťa, zanedbávané dieťa (môže mať súvis aj s príliš liberálnou výchovou);
- deformovanie rodinných rolí – dieťa ako ten, kto rozhoduje v závažných otázkach, dieťa zastupujúce rolu jedného z rodičov pri dlhodobej fyzickej neprítomnosti (práca), alebo pri dlhodobej výchovnej neprítomnosti (alkoholizmus, drogová závislosť rodiča, choroba);
- nezrelosť a nepripravenosť rodičov na rodičovstvo (v dnešnej dobe nesúvisí s vekom, ale s ťažkosťami v procese individualizácie a tvorby osobnosti);
- c) ohrozenie detí a mládeže sexuálnym zneužívaním. Najčastejšie k nemu dochádza zo strany rodičov, či blízkych príbuzných;⁵⁶
- d) ohrozenie detí a mládeže agresívnym správaním sa rodičov, citové vydieranie, citovo chladné správanie sa, psychické či fyzické týranie a zanedbávanie;
- e) ohrozenie detí a mládeže dlhodobou nezamestnanosťou jedného, či oboch rodičov a to – ekonomické; - sociálne; - kultúrne; - ohrozenie motivácie k štúdiu, k práci, k tvorbe denného režimu; - ohrozenie nadobudnutia pracovných návykov; - ohrozenie neprítomnosťou výchovných vzorov;
- f) ohrozenie látkovou, či nelátkovou závislosťou rodičov;
- g) ohrozenie neprítomnosťou výchovného vzoru (v súvislosti s nedostatočnou individualizáciou a nedokončeným procesom tvorby koherentnej osobnosti u jedného, či oboch rodičov);
- h) súvislosť medzi syndrómami ADD, ADHD a disfunkčnosťou rodinného prostredia;⁵⁷

⁵⁵ Porov. VYMĚTAL, J.: *Úzkost a strach u dětí*. Praha: Portal, 2004. s. 138. In: JAMRICOVÁ, J.: *Vplyv onkologického ochorenia dieťaťa na vzťahy a výchovu v rodine – diplomová práca*. Brno: Masarykova univerzita FF, 2011. s. 15 – 19.

⁵⁶ Pozn.: pri tomto ohrození nie je zaznamenaná zvyšujúca sa frekvencia výskytu (azda len objasnených prípadov je viac), ani nepatrí medzi novodobé ohrozenia avšak pre svoju závažnosť a pre celoživotné dôsledky pre poškodených tu toto ohrozenie uvádzame.

⁵⁷ Pozn.: toto tvrdenie sa zakladá výlučne na našom predpoklade na základe pozorovaní a rozhovorov s pracovníkmi špecializovaného školského zariadenia, a pre svoje potvrdenie či vyvrátenie vyžaduje hlbší výskum. Domnievame sa, že vhodné by bolo preskúmať rodinnú situáciu v školách venujúciach sa deťom s ADD a ADHD, a porovnať výskyt týchto porúch u detí z disfunkčných, neúplných, či rozvedených rodín s výskytom u detí z bežného rodinného prostredia.

Nezabúdame ani na prepojenie medzi aspektom preventívneho pôsobenia zdravého rodinného prostredia na rozvoj nelátkových závislostí a vyrovnávanie sa s často negatívnym pôsobením médií.

2.2.2 Novodobé ohrozenia detí a mládeže v školskom prostredí

V školskom prostredí máme množstvo vzťahových väzieb, ktoré sme uvádzali vyššie a v rámci týchto väzieb dochádza niekedy k disfunkcii niektorých z nich. Následne sa vytvára ohrozenie pre deti a mládež. K novodobým ohrozeniam, resp. k ohrozeniam s výrazne väčšou frekvenciou výskytu po roku 1989 patria:

a) šikana a jej mnohé formy od verbálnej, cez fyzickú, až po autoritou uznaný ostrakizmus; zarážajúce sú najmä agresívne, násilné a sexuálne prejavy žiakov a to už na prvom stupni ZŠ; pričom v rozbere tohto ohrozenia by sa mal klásť dôraz na profil šikanéra, inak povedané ako sa s nejakého dieťaťa stane agresor a tyran, čo tomu predchádza, aké dispozície vnútorné i vonkajšie (predovšetkým rodinné) k tomu prispievajú, čo patrí medzi rizikové faktory prípadne sprievodné javy; druhou vecou, na ktorú by sa mal klásť dôraz je vývoj tendencií k šikanovaniu v detských a mládežníckych triednych kolektívoch;⁵⁸

b) nefunkčnosť motivačného systému, demotivácia školským prostredím a následné zacyklenie sa v kolobehu študijných neúspechov a demotivácie;

c) nefunkčnosť podpory školského vzdelávania z rodinného prostredia, či už sa týka hmotného zabezpečenia, pomoci a vedení pri učení, kontrole snahy a výsledkov zo strany rodičov, alebo motivácie;

d) nepripravenosť pre prax, alebo umožňovanie vyššieho stupňa štúdia hoci s vedomím, že v obore je prezamestnanosť;

e) neprispôsobenie školského prostredia znevýhodneným občanom;

f) jedným z najväčších ohrození, resp. aj príležitostí pre školské prostredie je správne nastavenie školského systému. Tak ako je nastavený doposiaľ, na memorovanie rozsiahleho súboru informácií, začína čím ďalej tým väčšmi zaostávať za školskými systémami založenými na povzbudzovaní žiakov k vlastnej tvorivosti, zvedavosti, vedeckým formám výskumu, či k poznaniu (nie len ovládaniu) novodobých technológií. V kontexte sociálnej práce a sociálnej patológie by prechod na tvorivejší systém učenia viedol ku lepším možnostiam uplatnenia sa na Európskom trhu práce a tak ku znižovaniu nezamestnanosti absolventov i mladých dospelých;

---

⁵⁸ Porov. ONDREJKOVIČ, P. – et al.: *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA, 2009. s. 167 – 178.

g) ohrozenie neprítomnosťou patričných vzorov v učiteľoch ako mužoch a ženách silnej morálnej, vedomostnej, i prirodzenej autority (vo všeobecnosti by sme toto ohrozenie mohli uviesť súhrnne v kultúrnom prostredí ako problém mladého človeka s nájdením vhodného vzoru, ideálu, resp. modelu správania sa a života; pričom táto potreba dieťaťa i mladého človeka je celkom regulárna a vyplýva z prirodzenosti jeho psychologického vývinu a nakoľko je v spoločnosti zjavný nedostatok vzorov, resp. ani iné prostredia neprispievajú v tomto ohľade a pričom narážame na nutnosť detskej, či mládežníckej sebaidentifikácie s nejakým vzorom, dochádza ku stavu, kde si deti a mládež za vzory a modely pre svoje správanie a životné cesty volia úplne nevhodné osobnosti).

h) V poslednej dobe často diskutovaná téma predovšetkým v médiách, téma sexuálnej výchovy obchádza jednu jej elementárnu súčasť. Môžeme to nazvať ohrozením nevedomosťou. Sexuálne deviácie patria k nie nevýznamným prispievateľom k sociálnym patológiám a sexuálne deviácie sa nevyhýbajú ani deťom a mládeži. Domnievame sa, že najmä stredoškolská mládež a vysokoškolská mládež postráda základné pravdivé informácie o vyššie zmieňovanej časti sexuálnej výchovy, hoci sú často až prekvapivo informovaný o tých ostatných. Z štatistických prieskumov kriminalistov a sexuológov o sexuálne motivovaných trestných činoch páchaných na deťoch a mládeži vyplýva, že ak bol páchatelom skutočne človek postihnutý sexuálnou deviáciou (20%) vo významnom počte prípadov sa jednalo o mladého človeka do veku 25 rokov postrádajúceho relevantné fakty o svojom psychickom probléme a prostriedky ako svoj problém nedeštruktívnou formou kompenzovať. Hoci sa k sexuálnym deviáciám ľudia bežne nepriznávajú a je ťažké zisťovať presné počty výskytu v populácii, približné odhady oscilujú v rozmedzí 1 – 2 % celkovej populácie. Podotýkame, že sexuálne deviácie človek bežne nezískava vekom, zväčša sú nejakou formou prítomné od ranného detstva.

2.2.3 Novodobé ohrozenia detí a mládeže vo voľno-časovom prostredí

Prostredie, kde dnešná mládež trávi najviac svojho každodenného času. V tomto priestore sa nachádza značné množstvo ohrození detí a mládeže.

a) príslušnosť ku klubu športových fanúšikov (hooligans, šošoni...)

b) príslušnosť ku nejakej špecifickej subkultúre

- u punkových skupín je ohrozenie podčiarknuté antisociálnym správaním, agresívnym správaním a problémami so závislosťou na alkohole, tabaku, a drogách;
- u skupín patriacich ku techno-music scéne sa jedná predovšetkým o ohrozenia spojené s užívaním návykových a psychotropných látok, o uvádzanie sa do iného stavu vedomia a v konečnom dôsledku ku ohrozeniu integrity osobnosti;

- hip hop, pop a rap scéna inklinujú k ohrozeniu konzumizmom;
- emo subkultúra môže ohrozovať mladého človeka nihilistickými a depresívnymi prejavmi a náladami, pričom skupina sama tieto pocity a nálady podporuje umocňuje;
- tzv. výklenková mládež, pouličná mládež, je skupinou mládeže ťažko definovateľnou a predsa viditeľnou. K jej definovaniu prispieva Durkheimova teória o anómii v spoločnosti i Ondrejovičova teória o ťažkostiach s utváraním integrity osobnosti u mladého človeka dnešnej doby pod vplyvom globalizácie i pod vplyvom individualizácie mládeže.⁵⁹

c) veľmi netypickým ohrozením, zato s narastajúcou tendenciou je ohrozenie „závislosťou“ na adrenalínových športoch. Svojou podstatou táto závislosť patrí k nelátkovým závislostiam.

2.2.4 Novodobé ohrozenia detí a mládeže v pracovnom prostredí

Skutočným ohrozením detí a mládeže nie je ani tak pracovné prostredie, či nejaká jeho deformácia⁶⁰. Skutočným ohrozením mládeže je neprítomnosť práce, kontaktu s prácou a nemožnosť nadobudnúť pracovné skúsenosti, prax, ani pracovné návyky. Podľa niektorých autorov je vhodné, aby ako súčasť výchovného procesu bol mladý človek v rannej a strednej adolescencii vystavený cieľenej fyzickej práci, resp. vôbec aby bol konfrontovaný s pracovnou realitou. Za ohrozenie mládeže tu môžeme považovať taký stav vecí, kedy vstupujú do dospelého života bez akéhokoľvek alebo len minimálneho stretu s pracovnou realitou; bez pozitívneho vzťahu ku čestnej, tvorivej a spravodlivo ohodnotenej práci; bez pozitívneho vzoru, z ktorého by mohli vyvodzovať správne postoje ku práci; bez akýchkoľvek pracovných návykov, či dokonca bez pravidelného denného režimu; ďalej vidíme ako ohrozenie mládeže ak nemôžu nadobudnúť požadované vzdelanie alebo ak získané vzdelanie je len teoretické bez presahu do praxe, a najzávažnejšie deformácie v procese dospievania sú zaznamenávané práve neschopnosťou sa zamestnať po ukončení pravidelnej prípravy na zamestnanie. Mladý dospelý, či neskorý adolescent, ktorý pre úspešné sformovanie ucelenej osobnosti nevyhnutne potrebuje nadobudnúť pravidelné pracovné skúsenosti, a ktorý je vystavený dlhodobej (nad 12 mesiacov), dokonca nezriedka i extrémne dlhodobej (nad 36 mesiacov)

⁵⁹ Porov. SMOLÍK, J.: *Subkultury mládeže – Uvedení do problematiky*. Prah: Grada, 2010. s. 30 – 44.

⁶⁰ Pozn: Pokiaľ by sme za „pracovné prostredie“ nepovažovali oblasti detskej prostitúcie, výroby pornografie a zneužívania detí a mládeže k sexbiznisu. Odhliadnuc od detskej práce, ktorá sa prakticky netýka slovenského prostredia, a taktiež odhliadnuc od bezpečnosti a morálnosti prostredia brigád určených mládeži.

nezamestnanosti, je jedným z najväčších nešvarov dnešnej doby na Slovensku, hoci sa tak deje zväčša nie vinou tohto mladého človeka.⁶¹

2.2.5 Novodobé ohrozenia detí a mládeže v mediálnom prostredí

V dôsledku medializácie a informatizácie spoločnosti dochádza k eskalácii výskytu sociálno-patologických javov bezprostredne súvisiacich s médiami, mediálnym obsahom, či novými technológiami s médiami spojenými. Hlavným ohrozením sú tzv. nelátkové závislosti. Medzi novodobé ohrozenia detí a mládeže v rámci nelátkových závislostí súvisiacich s mediálnym prostredím patria:

- a) kybervzťahy;
- b) email;
- c) kybersex;
- d) internetová pornografia;
- e) nakupovanie cez internet;
- f) mobilné telefóny;
- g) sex cez telefón;
- h) posielanie SMS;
- i) MMORPG hry a ostatné on-line hry;
- j) počítačové a konzolové hry;
- k) výherné automaty;
- l) hazardné hry cez internet;⁶²
- m) televízne seriály;
- n) zahltenie informáciami z internetu;
- o) virtuálna realita;⁶³

Okrem nelátkových závislostí medzi hlavné novodobé ohrozenia detí a mládeže súvisiace s mediálnym prostredím patria:

- a) televízne násilie (vrátane TV správ), filmové násilie, počítačové a konzolové hry s násilnými prvkami a ostatné mediálne obsahy so zobrazovaním, či popisovaním násilia (noviny, časopisy, knihy...);

---

⁶¹ Porov. FEDÁKOVÁ, D.: *Nezamestnaní a dôsledky nezamestnanosti*. In: *Človek a spoločnosť*. ročník 6. 4/2003. Košice: SvÚ SAV. In: [on-line]. [cit. 05.02.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.saske.sk/cas/archiv/4-2003/fedakova-std.html>>.

⁶² Prov. BENKOVIČ, J.: *Novodobé nelátkové závislosti*. In: DOSTÁLOVÁ, K.: *Psychiatrie pro praxi*. ročník 8. 6/2007. Bratislava: SOLEN. In: [on-line]. [cit. 05.02.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.psychiatriepropraxi.cz>>.

⁶³ Porov. ONDREJKOVIČ, P. – et al.: *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA, 2009. s. 340 – 351.

b) sexuálny, erotický či pornografický obsah televízneho, filmového, či reklamného vysielania, hier, či obsah tlačovín (noviny, časopisy, knihy) dostupných deťom a mládeži;

c) televízna i iná reklama, či už patrí alebo nepatrí k detskej reklame, špecificky dynamická reklama bez ohľadu na obsah.

V súvislosti mediálneho prostredia ako nositeľa kultúry môžeme hovoriť o nasledujúcich novodobých ohrozeniach detí a mládeže:

a) televízne seriálové postavy, filmové postavy, herci, slávne a populárne osobnosti, osobnosti hudobnej scény nekriticky zobrazované ako vzory správania sa (fajčenie, pitie alkoholu, užívanie drog, výtržníctvo a vandalizmus, kriminálna činnosť, agresívne správanie, promiskuídny životný štýl...);

b) relativizovanie hodnôt (nech už je úmyselné alebo neúmyselné) ako sú: - rodina, manželstvo, partnerská vernosť, nevhodnosť predmanželského sexu, čistota vzťahov, - práca ako hodnota, politika ako budovanie hodnôt štátu, oslabovanie záväznosti právnych a spoločenských noriem - relativizovanie náboženských hodnôt a smerovanie k synkretizmu a sekularizmu kultúry a iné.

Samostatnou kategóriou ohrození, i keď súvisiacou s relativizovaním hodnôt i zvyšovaním výskytu násilného a agresívneho prejavu v médiách, je:

a) mobbing, kyberšikana;

b) obťažovanie cez internet;

c) zverejňovanie osobných údajov či intímnych informácií bez súhlasu dotknutej osoby;

d) zneužívanie osobných údajov;

e) ohrozenie pozvaním na stretnutie s neznámym človekom a iné.

2.2.6 Novodobé ohrozenia detí a mládeže v kultúrnom prostredí

a) individualizácia mládeže;

b) globalizačné prostredie s neprehľadnou mnohosťou výberu;

c) sekularizácia spoločnosti a strata duchovného rozmeru;

d) v dôsledku vyššie zmieneného môže byť pre mladého človeka značne obtiažne vytvoriť v sebe integrálnu osobnosť; spolu so stupňujúcim sa anomickým stavom spoločnosti dochádza v rozhodovaní mladého človeka k nejednoznačnosti nie len v možnostiach, ale i v kritériách výberu a hodnotenia, ktoré samé o sebe sú spochybňované.

e) sekty, kulty a zhubné spoločenstvá;

f) teória anómie.

Pre lepšie pochopenie kultúrnych javov v Slovenskej spoločnosti po 1989 roku na tomto mieste uvádzame stručný prehľad teórie anómie podľa Ondrejkooviča i s historickým prehľadom. Domnievame sa, že prináša vhľad, alebo ak chceme jedno z možných vysvetlení viacerých sociálno-patologických javov. Zároveň sa v nej sklúajú fenomény globalizácie i regionalizácie, subkultúr i individualizácie.

O anómii sa hovorí v rozličných súvislostiach. Niektorý (Karl Polanyi) ju spájajú s fenoménom fašizmu, či ekonomickou transformáciou. Iný (Peter Waldmann) o nej hovoria v spojitosti so vznikom diktatúr a problémami demokracie. Nájdu sa aj taký, ktorý ju jednoznačne odmietajú (Philippe Besnard). V USA sa hovorí o jej spojitosti s otázkami ľudskej bezmocnosti vo vzťahu k spoločnosti (Srolle, Seeman, Andrew M. Coleman).⁶⁴

Anómia je „*stav spoločnosti, v ktorej viac alebo menej prestávajú platiť sociálne normy, vzorce správania, sociálny poriadok a zákony.*“⁶⁵ Doslova to znamená bezzákonnosť, z gréckeho slova nomos (nomos = zákon, a = ne).

Ako prvý používali tento pojem stredoveký teológovia na označenie nezákonnosti, či morálnej bezuzdnosti. Neskôr v 16. a 17. storočí, predovšetkým v Anglicku, sa ním označovalo porušovanie náboženských noriem. Emile Durkheim bol prvý, kto zavádza tento pojem do sociológie, ako nedostatočnú sociálnu reguláciu a sociálnu kontrolu. Durkheim vychádza z obdobia priemyselnej revolúcie a všima si, že oddeľovaním náboženskej viery od života bežných ľudí – sekularizáciou – klesá sociálna kontrola, nakoľko nie je dôvod dodržiavať ústne morálne a etické hodnoty, keďže prestáva existovať spoločenský konsenzus, že ich porušenie zasluhuje trest. Dochádza k stavu bez platnosti všeobecných noriem. Ľudia sa ocitajú v situáciách, kedy im nič nehovorí ako sa majú správať, nič im neurčuje, čo je dobré a zlé správanie.⁶⁶ Ako hovorí Lamnek: „*Anómia je sociálny stav, v ktorom je oslabené kolektívne vedomie, ciele sociálneho konania sa stávajú nejasnými, lebo zlyhávajú v spoločnosti zakotvené morálne presvedčenia.*“⁶⁷ Durkheim následne toto svoje poznanie zovšeobecňuje. Všima si, že nestabilita priemyselnej spoločnosti a striedanie období rastu i poklesu, obe dve vedú ku narastajúcej miere anómie. Z toho usudzuje, že anomické správanie sa stáva „normálnym“ stavom či už pri prudkých pozitívnych zmenách spoločnosti, ale i pri prudkých negatívnych zmenách

---

⁶⁴ Porov. ONDREJKOVIČ, P. – et al.: *Sociálna patológia*. Bratislava: SAV, 2009. s. 50.

⁶⁵ Ibidem. s. 50.

⁶⁶ Porov. Ibidem. s. 50.

⁶⁷ Ibidem. s. 50.

spoločnosti. „*Obe, recesia i „prehriata“ konjunkktúra, môžu vyvolať kultúrne a politické krízy v prispôbovaní sa členov spoločnosti, ba celých spoločenských skupín. Východiskom z takejto krízy a spôsobom jej zvládania sa stáva deviantné správanie, najmä kriminalita a násilie, ale aj samodeštrukčné depresie, ktoré môžu viesť neraz až k samovraždám.*“⁶⁸

Analyzovať sa nemajú v prvom rade osoby páchajúce trestnú činnosť, ale ich skutky. Durkheim si všíma závažnosť tohto fenoménu, nakoľko strata orientácie jednotlivých členov spoločnosti, s ktorým sa stretávame v dôsledku anómie, nie je subjektívny problém, ale problém osobitnej sociálnej štrukturovanosti. Teda trestná činnosť môže byť nie dôsledkom správania sa jednotlivca, ale v dôsledku štruktúry spoločnosti. Nepomer (štrukturálna diskrepancia) medzi tým, čo spoločnosť kultúrne a sociálne poskytuje a medzi prostriedkami, ktoré majú jednotlivci k dispozícii na dosahovanie spoločenských cieľov, vedie k anómii a v jej dôsledku k patologickému správaniu. Ľudia tak nestrácajú len väzby na spoločnosť (dôvod byť jej súčasťou, či sa jej podriaďovať), strácajú aj vzájomné sociálne väzby (komunitné vzťahy, susedské vzťahy, poťažmo vzťahy v širšej rodine, následkom je nuklearizácia rodín na úplnú kosť (Otec + Matka + Dieťa), a v konečnom dôsledku rozpad nukleárných rodín, ako to vidíme v súčasnosti).

Oslabením sociálnej kontroly (neprítomnosť všeobecných noriem + oslabenie vzťahu k spoločnosti + oslabenie sociálnych väzieb) dochádza k stavom sociálnej dezintegrácie a v dôsledku k deviantnému správaniu. Bez sociálnej kontroly nemôže dochádzať ani k plnej druhotnej socializácii detí a mládeže, nakoľko sociálna kontrola je nevyhnutná pri tomto procese na odovzdávanie, osvojovanie si, a personalizáciu hodnôt a noriem. Zvyšujúcu sa delikvenciu a kriminalitu mládeže môžeme vidieť aj ako dôsledok zdisfunkčnenia procesu sekundárnej socializácie.

Tak ako sa oslabuje sociálna kontrola, oslabuje sa i sociálna regulácia, teda inštitucionálne zabezpečovanie, aby sa ciele jednotlivcov v prílišnej miere neodchyľovali od cieľov spoločnosti, resp. aby v konečnom dôsledku prispievali k ich naplnovaniu. Tým, že došlo k radikálnej individualizácii spoločnosti (zvlášť euroamerickej), uprednostňujú sa záujmy a potreby jednotlivcov pred záujmami a potrebami celku, čím dochádza k tzv. sociálnej korózii (klesá vynutiteľnosť vo všeobecnom záujme). Takýto stav môže viesť k rozkladu celého normatívneho systému spoločnosti teda k anémii.⁶⁹

---

⁶⁸ ONDREJKOVIČ, P. – et al.: *Sociálna patológia*. Bratislava: SAV, 2009. s. 50.

⁶⁹ Porov. Ibidem. s. 51.

Rozhodne sa nejedná o banálne záležitosti, nakoľko napr. Birthe Kundrus, ale i iní autori sa domnievajú, že práve takéto procesy vedú ku genocídám. Taktiež sa uvádza, že genocídny model je úzko prepojený s prirodzeným sklonom človeka k násilníckemu správaniu, a práve oslabením sociálnej kontroly a regulácie dochádza ku radikálnym anomickým stavom celej spoločnosti (ukázkovým príkladom je porazené Nemecké cisárstvo po prvej svetovej vojne. Frustrácia národa zo stavu, ktorý nemohol a nevedel zmeniť, a z potreby vlastnej integrity nemohol za tento stav viniť seba samého, hľadal nepriateľa, na ktorého by zvalil vinu a zároveň cestu ako uvoľniť roky kumulovanú agresiu. Výsledkom bola genocída židovského obyvateľstva.)

O anómii môžeme hovoriť na viacerých úrovniach. *„Je to teda taký stav spoločnosti, ktorá sa nachádza v stave anómie a diskrepancie v dôsledku narastajúcej deľby práce a diferenciacie, prostredníctvom stavov bez pravidiel a noriem v spoločnosti. No o anómii hovoríme aj v dôsledku diskrepancie medzi neúmerne vysokými nárokmi skupín i jednotlivcov a ohraničenými, resp. obmedzenými prostriedkami (napr. v dôsledku ekonomickej krízy)“*⁷⁰ Taktiež má pojem anómie presah i v politike. Dochádza k nej aj ak sa niektoré formy sociálneho života vyčerpali a stali sa zastaranými.

Uvádzame tu niekoľko pokusov o odstupňovanie anómie.

Le Srol vytvoril päť stupňovú škálu, z ktorých každý zastupuje jednu z dimenzií anómie:

- „1. Jedinec má pocit, že vodca skupiny (v prípade rodiny jeden z rodičov) je ľahostajný voči jeho potrebám.*
- 2. Jednotlivec vníma sociálny poriadok ako nestály a nepredvídateľný.*
- 3. Jedinec vidí, že ciele, ktoré dosiahol, alebo ciele, ktoré dosiahli jemu podobní, sa od neho vzd'ajú.*
- 4. Jedinec cíti, že jeho život nemá zmysel.*
- 5. Jedinec sa nazdáva, že sa (už) nemôže opierať o bezprostredné osobné vzťahy.“*⁷¹

Jednou zo zaujímavých klasifikácií anomických postojov je klasifikácia od Melvin Seeman. rozlišuje „bezmocnosť“ (powerlessness - vo význame rozkladu moci), „bezvýznamnosť“ (meaninglessness - vo význame straty významov), „beznormovosť“

⁷⁰ ONDREJKOVIČ, P. – et al.: *Sociálna patológia*. Bratislava: SAV, 2009. s. 53.

⁷¹ Ibidem. s. 54.

(normlessness - vo význame rozkladu noriem), „sociálnu izoláciu“ (social isolation) a „samorozloženie“ (selfestrangement - vo význame rozkladu vlastnej osoby a alienácie).

Práve alienácia = odcudzenie zohráva v procesoch anómie dôležitú úlohu. Jednotlivec môže mať postoj alienácie voči spoločnosti a stráca zmysel na podieľaní sa na spoločnosti. Môže mať tento postoj voči vzťahom v rodine, či komunite. A najväčším stavom, často spájaným s anomickou sebevraždou je odcudzenie sa sebe samému. Keď sa spoločenské vzťahy premenia z osobných na vecné, ktorých „zvládnutie“ je nad ľudské sily.

Na záver uvedieme niekoľko indikátorov rôznych dimenzií anómie z empirického výskumu Univerzity v Mannheime. Ukazuje sa tu dobre fakt, že anómia skutočne zasahuje do najosobnejších úrovní človeka.

„Svet je dnes taký komplikovaný, že sa už v ňom spravidla človek nevyzná. Keď to dnes človek niekam chce dotiahnuť, je obyčajne nútený robiť veci, resp. sa správať tak, ako to nie je správne. Často sa cítim osamelý. Moja práca ma vlastne nebaví, ale musím ju vykonávať, aby som získal veci, ktoré chcem a potrebujem. Na väčšine našich dnešných ťažkostí nemôžeme veľa zmeniť.“⁷²

2.3 Zhrnutie

Ucelený obraz o problematike ohrozenia detí a mládeže dostávame až prepojením vyššie zmieňovaných prostredí vo vzťahu k jednotlivcovi, nakoľko prostredia samé sa prekrývajú, ohrozenia pôsobia vo vzájomnej súvzťažnosti a nie len jednotlivo a ich pôsobenie sa tým môže zosilňovať. Názorné podrobnejšie rozборы troch ohrozenia detí a mládeže predkladáme v nasledujúcej kapitole, zatiaľ čo na tomto mieste sme vymenovali jednotlivé nám známe novodobé, či výrazné ohrozenia detí a mládeže, rozdelené po jednotlivých prostrediach. Pokladáme za vhodné uviesť, že anómiu uvádzanú ako ohrozenie v oddiele kultúrne prostredie považujeme za zásadný aspekt ovplyvňujúci výrazne všetky ostatné prostredia.

---

⁷² Porov. ONDREJKOVIČ, P. – et al.: *Sociálna patológia*. Bratislava: SAV, 2009. s. 56.

3 VYBRANÉ OHROZENIA DETÍ A MLÁDEŽE

Vzhľadom na časové obmedzenie i obmedzenie veľkosti práce nemôžeme sa venovať všetkým ba ani mnohým ohrozeniam detí a mládeže, hoci by si to zaslúžili. Obzvlášť citlivé sú práve témy:

- pôsobenie médií na detí a mládeže,
- stav Slovenských rodín ako výchovného prostredia,
- školský priestor z pohľadu výchovy a primárnej prevencie,
- rola životných vzorov vo vývoji detí a mládeže a ich hodnotovej orientácie,
- kultúra spoločnosti a jej premeny,
- konštruktívne trávenie voľného času detí a mládeže ako primárna prevencia,
- náboženstvo/svetonázor/cirkev ako prostredie vzorov, hodnôt, kultúry a ich význam vo vývoji detí a mládeže,
- dosiahnutie dospelosti a kritériá dospelosti ako cieľ mladosti,
- vzťah slobody a zodpovednosti ako jedno z východísk výchovy,

a mnohé iné najmä v spojitosti s novou prácou profesora P. Ondrejkooviča *Globalizácia a individualizácia mládeže*, kde poskytuje iný pohľad na spoločnosť, ktorú nevnímame ani tak ako Slovenskú, ako skôr stredoeurópsku; ukazuje globalizačné tendencie v pozitívnom i negatívnom (multikulturalizmus, sinkretizmus vo filozofii i náboženstve, New Age...) a popri tom ukazuje druhú stranu mince, teda regionalizáciu; zároveň popisuje procesy, ktoré prebiehajú s mládežou a jej kultúrou, ako sa vytvárajú subkultúry so svojou uniformitou a zároveň sa stupňuje individualizácia mládeže; a v spojitosti s narastajúcou mierou anómie v spoločnosti a tým pádom s čím ďalej problematickejším procesom individualizácie a tvorby ucelenej osobnosti mladého človeka sa z obavou pozerá do budúcnosti.⁷³

V nasledujúcej kapitole sa venujeme predovšetkým veľmi širokej téme vplyvu dnešných médií na deti a mládež. Pýtame sa: „Môžu súčasné médiá ohrozovať súčasné deti a mládež? A ak áno, ako?“ Podrobne sa venujeme problematike: on-line komunikácie, pornografie a reklamy.

V skratke popisujeme prostredie, kde dané javy prebiehajú a procesy ktoré v nich prebiehajú od prospešných až po patologické a to so zameraním na deti a mládež. Uvádžeme, pokiaľ je to možné, aktuálne štatistické údaje zo Slovenska. Úmyselne vynechávame preventívne opatrenia, ktorým následne venujeme celú piatu kapitolu.

---

⁷³ Porov. ONDREJKOVIČ, P. – et al.: *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA, 2009. s. 50 – 65.

3.1 Mediálne prostredie ako ohrozenie detí a mládeže

„Čo svet svetom bol, je adolescent zrkadlom nastaveným dospelaj populácii. Ak je dnes adolescencia považovaná za zvlášť citlivú a rizikovú vekovú etapu, pramení z určitej krízy sveta dospelých.“⁷⁴

„Dospievajúci mladý ľudia sú nastaveným zrkadlom spoločnosti. Nie je v nich nič, čo by nezodpovedalo vplyvom, ktorým boli doteraz vystavený.“⁷⁶

Ak je niečo, čomu sa v praktickom živote detí a mládeže nemôžu vyhnúť, potom je to konfrontácia s médiami. Nech už hovoríme o akejkoľvek forme média počínajúc tlačenými formami neperiodickej (knihy) a periodickej tlače (časopisy, noviny, a iné); či o rozhlasovom a televíznom vysielaní; o filmoch, tak televíznych, ako i kinofilmoch; o rôznych typoch nosičov (CD, DVD, WHS, kazety, diskety, platne a iné); o počítačových a konzolových hrách (PlayStation 2, PlayStation 3, Xbox, Gamecube, a iné); a v neposlednom rade o internete, ktorý je, okrem iného, i komunikačným médiom. Všetky vyššie uvedené formy masovo komunikačných prostriedkov s výnimkou nemnohých (knihy, časopisy, noviny, a iné) sú výsledkom vývoja od prelomu 19. storočia po dnes, so zjavnou zrýchľujúcou sa tendenciou:

- 1887 vynájdený gramofón;
- 1888 vynájdený rozhlas;
- 1901 prvý transatlantický rádiový prenos;
- 1907 prvé pravidelné rádiové vysielanie;
- 1924 prvý fax;
- 1927 vynájdený televízor;
- 1927 prvý celovečerný film;
- 1935 prvé verejné TV vysielanie;
- 1936 prvé pravidelné verejné TV vysielanie;

---

⁷⁴ ČERVENĚ, J.: 7777 + 3333 myšlienok pre náročných. 1998. s. 255.

⁷⁵ Pozn.: autorkou výroku je L. Koubská.

⁷⁶ POTOČÁROVÁ, M.: Rodina, mládež a jej postoje k sociálnym limitom. Bratislava: STU, 2003. s. 35. In: FEKETE, M.: Vplyv médií na vývoj detí a mládeže. In: Mládež a spoločnosť. ročník 15. 2/2009. Bratislava: UIPŠ, s. 27.

1936 prvý relé počítač (0. Generácia počítačov);
1939 prvý elektrónkový počítač (1. Generácia počítačov) (1946 vyrobený ENIAC);
1949 vynájdená xeroxová kopírka;
1951 prvý skriňový počítač (2. Generácia počítačov);
1954 v predaji prvé tranzistorové rádio;
1960 prvý minipočítač a prvá počítačová hra (3. Generácia počítačov);
1968 v užívaní študentov a technických pracovníkov je prvý „tablet“;
1969 pristátie na Mesiaci sleduje v TV prijímačoch 100 000 000 divákov;
1969 je založený predchodca internetu ARPANet;
1969 je patentovaný prvý bezdrôtový telefón (0. Generácia m. telefónov) používané najmä ako autotelefony;
1970 vynájdené optické vlákno;
1971 4-bitový mikroprocesor na použitie v PC po prvý krát určených pre verejnosť;
1975 v predaji počítač ALTAIR 8800 (1978 jeho uplatnenie v kanceláriách – program VisiCalc) prvý komerčne dostupný počítač;
1976 prvá WHS kazeta; 1977 prvá aplikácia optického vlákna v telekomunikácii;
1978 vydaná prvá MUD (multi-user dungeon) hra, predchodca dnešných MMORPG;
1980 plne automatická mestská mobilná sieť v Japonsku (1. Generácia m. telefónov);
1981 IBM sprístupnila PC (personal computer) verejnosti – éra 8-bitových počítačov (4. Generácia počítačov);
1981 verejnú mobilnú sieť (1. Generácia m. telefónov) aplikujú Dánsko, Fínsko, Nórsko, Švédsko;
1982 na trhu je prvé CD;
1983 ARPANet prechádza z NCP na TCP/IP protokol (obdobný ako v dnešnom internete, t.j. internet dostáva dnešnú podobu);
1986 založený medziuniverzitný internet NSFNet (zlúčenie UseNetu a BritNetu);
1990 až 98% domácností v USA a Západnej Európe má aspoň jeden televízor;
1991 vznik WWW zahájená tvorba HTML a http;
1991 na trhu sa objavuje tzv. 386ka, t.j. CPU Am386 (32-bit);
1991 prvá moderná podoba mobilnej siete (2. Generácia m. telefónov);
1991 na trhu sa objavuje CD-R;
1993 Internet je prístupný verejnosti;
1993 na trh je uvedená tzv. 486ka od AMD a procesor Pentium od Intelu (5. Generácia počítačov);

1993 prvá SMS z mobilu na mobil;

1994 v predaji je prvý smartphone (v jednom bolo: operačný systém + mobil + pager + PDA + fax);

1996 verejnosti je dostupné DVD (cena DVD-ROMu sa pohybuje okolo 1000 \$, v roku 2003 to bude 50 \$);

1997 na trhu sa objavuje CD-RW;

1997 vydaná prvá MMORPG hra – Ultima On-line;

1998 založený GOOGLE; 1999 prvé aplikovanie Internetu v mobilných telefónoch;

2001 širokopásmový mobilný telefón (3. Generácia m. telefónov);

2001 vzniká iPod nový digitálny hudobný prehrávač;

2003 vzniká komunikačná internetová služba SKYPE;

2003 na trhu sa objavuje PCTablet (ešte nie tak úplne tablet);

2004 vzniká Facebook;

2005 služba SKYPE umožňuje prvé videohovory;

2006 Facebook je prístupný aj mimo univerzít – prihlásených 7 miliónov ľudí;

2007 na trhu sa objavuje prvý iPhone;

2007 iPod predal 119 miliónov kusov a má 80%ný podiel na trhu s hudobnými prehrávačmi;

2007 prvý plne dotykový mobil;

2009 na službe SKYPE bolo registrovaných 443 miliónov ľudí;

2010 prvý tablet vydala spoločnosť Apple pod názvom iPad;

2011 Facebook užíva 600 miliónov ľudí;

2012 Facebook užíva viac ako jedna miliarda ľudí;

2013 SKYPE je vytlačovaný videohovormy cez GOOGLE Talk, Facebook, TeamSpeak, Mumble a iné.

Ako sme už vyššie zmienili deti a mládež sa s médiami stretávajú denne a čoraz väčšími sú to práve médiá, ktoré ovplyvňujú životy detí a mládeže. Spoločnosť, škola, rovesnícka skupina, rodina, cirkev, to všetko vplýva na vývoj detí a mládeže. K týmto vplyvom môžeme bez pochyb zaradiť aj médiá. Iste médiá majú i množstvo prospešných vplyvov, náplňou tejto práce však je pozornejšie sa zahľadieť práve na tie negatívne, nepriaznivé vplyvy médií na deti a mládež. Mediálne prostredie vnímame v istom zmysle ako ohrozenie detí a mládeže, ktoré má svoje charakteristické rizikové faktory. Nezvládnutie, alebo, ak chceme, podľahnutie takémuto ohrozeniu, potom vedie k zvýšenej

pravdepodobnosti výskytu sociálno-patologických javov. Zaujímavou a dôležitou je i skutočnosť, že médiá majú často významnejší vplyv na formovanie detí a mládeže než rodičia, či učitelia. Viacerí autori uvádzajú modelovú situáciu, kde dieťa, či mladý človek, v štandardnom prípade, je ten menej skúsený než rodič a má menej vedomostí. Napríklad v minulosti kováčov syn zdedil remeslo, no až do pokročilého veku bude to s najväčšou pravdepodobnosťou práve otec, kto bude lepším kováčom v rodine. Iste, syn bude robiť niektoré veci inak a prinesie azda aj istý prvok tvorivosti, rozvoja, ale svojho otca bude vedomosťami a zručnosťami doháňať a predháňať až v zrelom veku. Tento stav sa ale dnes nedeje. Rodič je ten, ktorý stojí vďaka svojej neznanosti novodobej rýchlo sa rozvíjajúcej technológii zoči-voči skutočnosti, že nie je schopný vychovávať a vzdelávať svoje vlastné deti v týchto oblastiach, ale často krátko práve deti učia rodičov. Narúša sa tak model prenosu informácií z generácie na generáciu, taktiež autoritatívna, vzťahová i emočná stránka rodinnej výchovy.^{77 78} Rodičia, ktorí nepoznajú moderné technológie, logicky nemôžu poznať ani nástrahy s nimi spojené a ohrozenia pre ich deti.

Mladý človek je zvlášť krásny práve aj v tom, že dokáže nasat' atmosféru prostredia, v ktorom sa pohybuje, že vstrebáva postrehy, názory, postoje, obrazy... vstrebáva bez ohľadu na to, či sú to veci hodnotné, alebo či sú odpadom. Mediálny obsah môže byť, podľa toho akou optikou ho hodnotíme, v absolútnych morálnych pojmoch dobrý – zlý a niečo medzi tým; v relatívnych morálnych pojmoch správny až nesprávny; v etických pojmoch vhodný až nevhodný. Možných pohľadov by sme našli istotne ďaleko viac. Deti a mládež ohrozujú pravé také mediálne obsahy, ktoré znázorňujú násilie, agresivitu, rasizmus, sexuálnu promiskuitu, prot ľudské obsahy, a také obsahy, ktoré zosmiešňujú či zhadzujú rodinu⁷⁹ a rodinné vzťahy.⁸⁰

On-line komunikácia ako ohrozenie detí a mládeže

Mgr. Miroslava Fekete⁸¹ uvádza ako jeden z hlavných negatívnych vplyvov médií na deti a mládež vzbudzovanie závislosti a vytváranie izolácie voči priamemu medziľudskému kontaktu. Nadmerné trávenie času na sociálnych sieťach, či fórach je spojené s dvoma javmi. V prvom rade si dotyčný vytvára on-line vzťahy, spoznáva sa

⁷⁷ Porov. ONDREJKOVIČ, P. – et al.: *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA, 2009. s. 50 – 65.

⁷⁸ Porov. JAURA, D.: *Mladý ľudia v postmodernej spoločnosti*. Bratislava: Porta libri, 1997. In: FEKETE, M.: *Vplyv médií na vývoj detí a mládeže*. In: *Mládež a spoločnosť*. ročník 15. 2/2009. Bratislava: UIPŠ, s. 27.

⁷⁹ Pozn.: Rodinu chápeme ako zväzok jedného muža a jednej ženy, ktorý spoločne vychovávajú deti.

⁸⁰ Porov. Ibidem. s. 27 – 28.

⁸¹ Porov. Ibidem. s. 31.

s druhými ľuďmi, debatuje na rôznych úrovniach vzájomnej interpersonálnej komunikácie, od emailov, cez fóra, chaty, programy ako ICQ, až po používanie webovej kamery a on-line dialóg. Pokiaľ hovoríme o patologickom stave, máme na mysli prípad takého jedinca, ktorý od istého času na relatívne dlhšiu dobu začne uprednostňovať on-line vzťahy pred reálnymi vzťahmi. Dochádza k druhému javu, stagnácii reálnych live vzťahov, predlžovaniu doby strávenej u komunikačného médiá. Nastáva akési zacyklenie, ktoré môže viesť ku závislosti. On-line priateľstvá sú potom povrchnejšie, vo svojej podstate anonymné, a tvoria akúsi náhradu za tie reálne. Dotknutý jedinec si tento stav často nevedomuje, alebo mu neprikladá dôležitosť, a to i napriek zjavným negatívnym dôsledkom pre jeho reálny život.⁸² Svoj on-line čas venuje predovšetkým neustálou aktualizáciou svojich statusov a zdokonaľovaním svojich profilov, nahrávaním fotiek, prezeraním ostatných profilov a ich komentovaním. Tiež vyhľadávaním nových on-line kamarátstiev a virtuálnych vzťahov, pričom ich počet sa môže pohybovať od niekoľkých stoviek, ale i cez tisíc. Kontrolovanie, či neprišla nová správa, či sa neobjavilo niečo nové na sociálnej sieti, má často až obsesívny charakter a nemožnosť kontroly, nemožnosť byť on-line, odpovedať, či relatívne dlhodobejšia nečinnosť vyvoláva nervozitu a podráždenie. Dotyčný je presvedčený o tom, že ľudia na internete ho chápu lepšie, ako tí okolo neho a o to viac sa im zveruje so svojimi ťažkosťami, trápeniami, hnevom, smútkom, radosťou, etc. Nezriedka sa stáva, že sa takýto človek dokonca cez internet zamiluje, buduje spoločný vzťah, hoci sa so svojím partnerom spolu nikdy nestretnú.⁸³ Takéto komunikačné prostredie vytvárajú aj MMORPG, teda on-line hry s tisíckami účastníkov súčasne, s možnosťou viacúrovňovej komunikácie od chatu, cez rozhovor, až po videohovory. Zároveň sa celý proces odohráva vo fantasy či sci-fi svete – vo virtuálnej realite – čo ešte umocňuje pocit spoločného puta, prežívania, ba dokonca „reálneho“ spoločného zážitku, dobrodružstva. V kombinácii s často prítomným násilím a agresiou, vyskytujúcou sa v týchto hrách, môže dôjsť k agresívnym prejavom i v reálnom živote detí a mládeže. Dieťa, či mladý človek stráca schopnosť kooperatívne a prosociálne sa správať, napr. v kolektíve spolužiakov. Takto sa pod vplyvom médií mení spôsob života detí a mládeže, ich hodnoty a v konečnom dôsledku dochádza k deformovanému vývoju osobnosti.⁸⁴

---

⁸² Porov. ONDREJKOVIČ, P. – et al.: *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA, 2009. s. 341 – 342.

⁸³ Porov. ZODPOVEDNE.SK: *Závislosť od internetu, počítačov, počítačových hier, sociálnych sietí*. Lučenec: eSlovensko o.z., 2014. [on-line]. [cit. 04.02.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.zodpovedne.sk/kapitola3.php?kat=zavislosti1>>.

⁸⁴ Porov. FEKETE, M.: *Vplyv médií na vývoj detí a mládeže*. In: *Mládež a spoločnosť*. ročník 15, 2/2009, Bratislava: UIPŠ, s. 31.

Okrem toho považujeme za dôležité zdôrazniť tzv. disinhibičný efekt, kde vďaka anonymite, či zdaniu anonymity na internetových komunikačných kanáloch je jedinec náchylnejší prezrádzať o sebe citlivé, chúlостivé detaily, stráca sa prirodzená miera opatrnosti a zdržanlivosti v komunikácii a jednaní s neznámymi ľuďmi a jedinec sa správa tak, ako by sa v reálnom živote pravdepodobne nikdy nesprával.⁸⁵ Vzniká tak riziko, že druhá strana poskytnuté údaje zneužije, že nie je tým, za koho sa vydáva a podobne. Obzvlášť nebezpečné sú potom stretnutia s neznámou osobou dohodnuté len on-line.

Podľa výsledkov výskumu VUDPAP v roku 2010 mali deti na Slovensku vo veku 14 rokov prístup k internetu v 99,7%, z toho 84,5% vo vlastnom domove. 63% z nich sa pripájalo na internet viac krát denne.^{86 87 88} Tomková (2010) ďalej uvádza, že až 80,5% detí sa denne pripája k internetu.⁸⁹ Jedno pripojenie trvalo u 31,8% respondentov 1 – 2 hodiny, u 24,8% respondentov 3 – 4 hodiny.⁹⁰ Pričom až 65% respondentov uvádza že strávia na Facebooku minimálne jednu hodinu. Tomková si pri tom všima faktu, že podľa prieskumu sú dve základné skupiny, deti, ktoré trávia veľa času na FB a deti, ktoré tam netrávia žiaden čas. Zjavne chýba kategória „občas“. I z výstupu fokusových skupín je vidieť, že buď deti nejdú na FB vôbec, alebo tam strávia nadmieru času (a to samé deti uvádzajú, že je to viac, ako by chceli)⁹¹ Viac ohrozené závislosťou na tzv. kybervzťahoch, na on-line komunikácii a sociálnych sieťach sú podľa zmieňovaného prieskumu dievčatá,^{92 93} ale ani chlapci nie sú výnimkou. V súvislosti so závislosťou na

---

⁸⁵ Porov. ZODPOVEDNE.SK: *Závislosť od internetu, počítačov, počítačových hier, sociálnych sietí*. Lučenec: eSlovensko o.z., 2014. [on-line]. [cit. 04.02.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.zodpovedne.sk/kapitola3.php?kat=zavislosti1>>.

⁸⁶ Porov. GREGUSSOVÁ, M. – TOMKOVÁ, J. – BALÁŽOVÁ, M.: *Dospievajúci vo virtuálnom priestore – Záverečná správa z výskumu 2010*. Bratislava: VUDPAP, 2011. s. 4.

⁸⁷ Pozn.: Vzorku tvorilo 303 detí, z toho 162 dievčat a 141 chlapcov, z celého Slovenska, pričom priemerný vek bol 14,25 rokov.

⁸⁸ Pozn.: Výskum realizuje Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie v spolupráci s občianskym združením eSlovensko, ktoré realizuje projekt Zodpovedne.sk

⁸⁹ Porov. TOMKOVÁ, J.: *Čo tínedžeri na tom Facebooku vidia?!*. [on-line]. [cit. 05.02.2014]. Dostupné na internete: <<https://www.iedu.sk/poradenstvo/prevenia/Documents/Tomkova.rtf>>.

⁹⁰ Porov. GREGUSSOVÁ, M. – TOMKOVÁ, J. – BALÁŽOVÁ, M.: *Dospievajúci vo virtuálnom priestore – Záverečná správa z výskumu 2010*. Bratislava: VUDPAP, 2011. s. 4.

⁹¹ TOMKOVÁ, J.: *Čo tínedžeri na tom Facebooku vidia?!*. [on-line]. [cit. 05.02.2014]. Dostupné na internete: <<https://www.iedu.sk/poradenstvo/prevenia/Documents/Tomkova.rtf>>.

⁹² Pozn.: Čet 87,0% dievčatá, 66,0% chlapci; Skype 27,8% dievčatá, 43,3% chlapci; sociálne siete 60,5% dievčatá, 41,8% chlapci; email 35,2% dievčatá, 35,0% chlapci; blog 4,9% dievčatá, 7,8% chlapci. Prieskum strana 7.

⁹³ Porov. ZODPOVEDNE.SK: *Závislosť od internetu, počítačov, počítačových hier, sociálnych sietí*. Lučenec: eSlovensko o.z., 2014. [on-line]. [cit. 04.02.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.zodpovedne.sk/kapitola3.php?kat=zavislosti1>>.

kybervzťahoch, a vôbec s problematickým negatívnym dopadom internetových komunikačných aplikácií, tak ako aj vo všeobecnosti s mediálnou komunikáciou ako takou, je problémom dokázateľnosť významnosti ich vplyvu na deti a mládež. Tak ako uvádza Jiráček a Köpplová zložitost' vzájomne sa prekrývajúcich vplyvov rôznych médií a rôznych obsahov médií, spolu s ich interakciou a viacúrovňovým ovplyvňovaním sa so spoločnosťou, a vo svetle rôznych pohľadov (sociálna teória pôsobenia médií, empirické zisťovania pôsobenia médií a ich prieniky) vytvárajú jedným slovom chaos.⁹⁴

Tomková si všíma, že najčastejšími užívateľmi internetovej komunikácie sú mladý v puberte a rannej adolescencii. Mladšie deti sa o to zväčša nezaujímajú a dospelý dávajú prednosť iným aktivitám, čím samozrejme nechceme tvrdiť, že by sa ich problematika kybervzťahov netýkala, nakoľko druhou kritickou skupinou sú práve vysokoškolská mládež a mladý dospelý. Autorka si kladie otázku, čo deti na FB priťahuje. V súvislosti veku a psychologického vývoja odpovedá:

1. Sebaaprezentovanie, tak nepostrádateľné pre utváranie si názoru na seba samého, v tomto veku predovšetkým v zmysle „ako ma vidia tí ostatní“, v prostredí čiastočnej anonymity a neosobnej komunikácie je ďaleko jednoduchším ventilom prirodzenej adolescentnej a pubertálnej túžby „ukázať sa aký som“.

2. Selektívna sebaaprezentácia - Pritom umožňuje ukázať len tú časť svojho ja, ktoré jedinec považuje za ukázania hodné. Virtuálny priestor ponúka v tomto smere bezpečie.

3. Polarita spätnej väzby. Hodnotenia môžu byť tak pozitívne, zvyšujúce povedomie o sebe samom a sebavedomie, ale aj negatívne výsmešné ba môžu zachádzať až do foriem kyberšikany.

4. Archivovanie. Portrét, profil, fotky, komentáre... zostávajú v archíve ako vizitka, pochvaly, priani, či poníženia.⁹⁵

Rizikové faktory

Za rizikové faktory spojené s on-line komunikáciou môžeme považovať predovšetkým také deti a mládež, ktoré majú výrazne nižšiu sebaúctu, a tým aj zvýšenú potrebu sebaopodstatňovania.⁹⁶ Ďalej dieťa neinformované, z prostredia neinformovaných rodičov, nezaujem zo strany blízkych osôb, rodičov, učiteľov, etc. Neprítomnosť účinných

⁹⁴ Porov. JIRÁK, J. – KÖPPLOVÁ, B.: *Masová média*. Praha: Portál, 2009. s. 324 – 325.

⁹⁵ Porov. TOMKOVÁ, J.: *Čo tínedžeri na tom Facebooku vidia?!*. [on-line]. [cit. 05.02.2014]. Dostupné na internete: <<https://www.iedu.sk/poradenstvo/prevenicia/Documents/Tomkova.rtf>>.

⁹⁶ Porov. Ibidem.

opatrení primárnej prevencie k danej téme. A všetky ostatné riziká spojené so vznikom závislosti uvádzané v kapitole venujúcej sa sociálno-patologickým javom.

3.2 Pornografia

Pornografia je také literárne či výtvarné dielo alebo produkcia, ktorej obsah je necudný a jej bezprostredným cieľom je sexuálne vzrušiť adresáta, tak sa k pornografii vyjadruje Pšenička.⁹⁷ Trochu inak popisuje pornografiu Fagan:

„Vizuálne zobrazenie sexuality, ktorá deformuje koncept jednotlivcov založených na prirodzenosti manželských vzťahov. Tým striedavo mení sexuálne postoje a správanie a vo významnej miere ohrozuje manželstvo, rodinu, deti a šťastie jednotlivcov. Pornografia hodnotu sexuality znižuje a znevažuje. V pornografii je láska redukovaná iba na techniku, zo sexuality sa stáva obchod a ľudia sú znižovaní iba na tovar.“⁹⁸

História

Fenomén pornografie siaha do najstarších čias ľudskej spoločnosti. No s rozvojom a rozšírením písaného slova sa rozširovali aj pornografické materiály. Zvyšujúca sa úroveň všeobecnej gramotnosti ako aj technologický pokrok obrázkovej tlače preniesli pornografickú tvorbu z oblasti maliarstva (sochárstva, rezbárstva a pod.) do oblasti textu a grafiky. I po objavení nových médií masovej produkcie t.j. televízie, či rozhlasu, a technológií ako telefón, stále zostávala pornografia okrajovou záležitosťou. Prípady závislosti na pornografii sa vyskytovali, boli však celkom ojedinelé. Až príchod počítačovej technológie do bežných domácností, rozšírenie dátových nosičov a poťažmo internet vytvorili základný predpoklad pre všeobecné rozšírenie pornografie. Čo sa doposiaľ skrývalo na WHS, či v časopisoch, alebo platených cudzokrajných kanáloch TV, sa prenieslo priamo do obývačiek, pracovní a spálni Slovenských domácností. Po novom bume mobilných telefónov s pripojením na internet a inteligentných telefónov je praktický,

---

⁹⁷ Porov. PŠENIČKA, O.: *Trblietanie dotyku*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1997. s. 252. In: PALLOVÁ, V.: *Závislosť na pornografii*. In: MÁTEL, A. – JANECHOVÁ, L. – ROMAN, L. – et al.: *Sociálna patológia a intervencia sociálnej práce – Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. s. 103.

⁹⁸ PALLOVÁ, V.: *Závislosť na pornografii*. In: MÁTEL, A. – JANECHOVÁ, L. – ROMAN, L. – et al.: *Sociálna patológia a intervencia sociálnej práce – Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. s. 103.

bezproblémový a okamžitý prístup k pornografii doslova na každom rohu. Problém s pornografiou sa netýka a nikdy sa netýkal len dospelých, či len mužov. No deti a mládež nemali k pornografickým materiálom doposiaľ taký zjednodušený prístup, aký majú dnes. Preto sme sa rozhodli zaoberať i touto témou súvisiacou s pôsobením médií na Slovenské deti a mládež.

Koncepty sexuálnych závislostí

Za dôležité považujeme poukázať na výsledky štúdií biológov, psychológov a neurológov, ktoré ukazujú a vysvetľujú akými procesmi, psychickými aktivitami, či hormonálnymi účinkami je sprevádzaná konzumácia pornografie.⁹⁹ V zásade môžeme hovoriť o podobnom účinku ako pri drogovej závislosti, preto je zjavné, že opakovaná konzumácia pornografických materiálov vo zvýšenej miere vedie k nelátkovej závislosti od pornografie, resp. iná návyková a impulzívna porucha.¹⁰⁰ Maďarský psychiater Burda tvrdí, že u tejto poruchy je zvýšený výskyt egodistonného chovania a negatívnych dôsledkov pre „self“. Pod sexuálne závislé chovanie zahrnuje širšie prejavy ako: kompulzívnu masturbáciu, závislosť na pornografii, či na sexuálnych vzťahoch. P. Carnes uvádza štvorbodový cyklus sexuálnej závislosti:

- a) dotknutá osoba má vážne problémy zaoberať sa, či myslieť na niečo iné ako na činnosť, na ktorej je závislí;
- b) samotnej činnosti obvykle predchádza nejaký rituál alebo je súčasťou nejakého rituálu;
- c) keď chovanie prebieha, jedinec má pocit, že ho nemá pod kontrolou;
- d) po samotnom akte sa namiesto uspokojenia dostavuje pocit sklamanie, beznádeje, depresie.¹⁰¹

Burda ďalej uvádza, že tento koncept psychopatologického modelu rozpracovaný Carnesom, vnáša svetlo pochopenia do tendencií stupňovania vyššie zmieňovaných foriem chovania sa (sledovanie pornografie, masturbácia); pri nemožnosti naplnenia potreby osvetľuje abstinenčné príznaky obdobné ako pri látkových závislostiach; poukazuje na zvyšujúci sa význam deviantného správania sa v organizácii každodenného života;

---

⁹⁹ Porov. PALLOVÁ, V.: *Závislosť na pornografii*. In: MÁTEL, A. – JANECHOVÁ, L. – ROMAN, L. – et al.: *Sociálna patológia a intervencia sociálnej práce – Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. s. 103.

¹⁰⁰ Porov. NEŠPOR, K.: *Návykové chováni a závislosť*. Praha: 2000. s. 33 – 47. In: EMMEROVÁ, I. – HRONCOVÁ, J. HUDECOVÁ, A. – et al.: *Sociálna patológia*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, 2004. s. 130.

¹⁰¹ Porov. WEISS, P.: *Sexuální deviace – klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2002. s. 135 – 136.

deformáciu hodnotového systému obdobnú ako pri alkoholizme; a deštruktívny vplyv na ďalší vývoj ega a identity. V tomto zmysle sa stáva závislé jednanie sexuálnej povahy hlavným prostriedkom utvárania vzťahu dotyčnej osoby ku svetu. Závislosť na deviantnom uspokojovaní sa prehĺbuje jej prepojením s masturbáciou a fantazívnymi aktivitami. Jednanie sa stáva, ako je už vyššie zmieňované, ritualizovaným. Rozvoj závislosti je postupným procesom overovania si uspokojenia na báze pokusu a omylu, pričom riziko, istá forma úzkosti, vnútorného napätia zohráva kľúčovú úlohu, vytvára strach a sexuálne vzrušenie, a tiež zvláštnu sexualizáciu vzrušenia. Zaujímavé je, že nejde tak v prvom rade o orgazmus a sexuálne uspokojenie, ale skôr o hru, scenár, situáciu... špecifickú sekvenciu chovania sa, teda o rituál a popri tom o interpersonálne nastavenie (konšteláciu).¹⁰² Ide teda o dosahovanie uspokojenia prostredníctvom do značnej miery zautomatizovaného postupu pozerania pornografie na internete, pričom masturbácia a orgazmus zohrávajú úlohu posilňujúcu uspokojujúci účinok a zároveň prehľbujúcu intenzitu kompulzie (nutkania). Coleman ku konceptu sexuálnej závislosti dodáva, že sa nejedná o skutočnosť úplne mimo kontrolu dotknutého jedinca, v ktorej by mohla absentovať zodpovednosť za svoje jednanie, ale skôr používa pojem kompulzívneho jednania, kde síce môže byť znížená schopnosť sebaovládania, ale nemôže absentovať úplne a teda aspoň do istej miery je prítomná osobná zodpovednosť za svoje činy.¹⁰³

Závislosť od pornografie je najčastejšie závislosťou od internetovej pornografie, i keď nevyklučuje príbuzné závislosti napr. od kybersexu, sexu cez telefón a podobne. Spojitosť medzi internetom a všeobecným rozšírením pornografie, a v konečnom dôsledku tak i závislosti na pornografii sme rozoberali vyššie. Závislosť od pornografie zároveň je podmienená celospoločenskou klímou – atmosférou, teda nie len internet, ale i bežná periodická či neperiodická tlač; prakticky ktorákoľvek televízia a to vo vysielaní počínajúc spravodajstvom, cez seriály, reklamu, relácie až po filmy; billboardy i iné formy reklamy to všetko je presýtené sexualitou, inak povedané, žijeme v presexualizovanej spoločnosti.¹⁰⁴

Pornografia a agresia

Často sa v súvislosti s pornografiou uvádza zvyšujúci sa trend agresie a sexuálne motivovaných útokov u osôb často vystavených pornografii. Kutchinsky porovnal viaceré

---

¹⁰² Porov. WEISS, P.: *Sexuální deviace – klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2002. s. 136.

¹⁰³ Porov. Ibidem. s. 136.

¹⁰⁴ Porov. PALLOVÁ, V.: *Závislost' na pornografii*. In: MÁTEL, A. – JANECHOVÁ, L. – ROMAN, L. – et al.: *Sociální patologie a intervence sociální práce – Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. s. 102.

národné výskumy tohto fenoménu v Dánsku, Švédsku, a Nemecku, kde bola pornografia legalizovaná, a dospel k výsledkom, že je tomu práve naopak. Legislatívne uvoľnenie držby a šírenia pornografie má buď žiaden alebo znižujúci vplyv na výskyt sexuálneho násilia. (v ČR sa prieskum realizoval v 1990 s obdobným výsledkom, dodáva Weiss). V Dánsku na niekoľko rokov bola legalizovaná i detská pornografia, no namiesto očakávaného účinku viedol tento stav k nezanedbateľnému zníženiu počtu pohlavných zneužití.¹⁰⁵ Tento argument sa často používa v úvahách a debatách vzťahujúcich sa k legalizácii kreslenej detskej pornografie, kde nevystupujú reálne žijúce deti a teda nemôžu byť ani zneužívané pri výrobe detskej pornografie.

Delenie pornografie

Pornografiu delíme na mäkkú a tvrdú. Tá mäkká predvádza skôr pózy, gestá, nahotu, erotiku naznačujúcu sexuálnu činnosť, petting, zväčša nezachádza k sexuálnemu aktu. Tvrdá pornografia obsahuje explicitný sexuálny akt, ale vo zvýšenej miere aj sadomaso praktiky, násilie, zoofilne, či dokonca fekálne scény, nepreberné množstvo sexuálnych zvráteností a deviácií. Z výskumov, ako tvrdí Pšenička vyplýva, že sledovanie mäkkej pornografie i keď len krátkodobé vedie k výraznému zníženiu citlivosti na tvrdú pornografiu, k akémusi „zhrubnutiu citu“.¹⁰⁶

Deti a mládež a pornografia

Deti predškolského veku a mladšieho školského veku sa zväčša dostávajú na stránky s pornografickým obsahom náhodou, jednoduchým kliknutím na vyskakovacie okno, či reklamu alebo zadaním zlej adresy. Škála reakcií je pri tejto kategórii značne široká, nakoľko deti tzv. „z toho ešte nemajú rozum“ t.j. nechápu ponúkanému obsahu, a sexuálna skúsenosť je mimo akýkoľvek rámec ich doterajších skúseností. Môžu sa na tom smiať, ale môžu byť i vystrašené, zhnusené, ba môžu utrpieť i traumy a získať až odpor k sexu.

U detí staršieho školského veku, resp. tak ako sme vyššie definovali, už u mládeže (od 11 – 12 rokov) v období nastupujúcej puberty, je záujem o sexualitu a sex ako taký úplne prirodzená záležitosť. Čo už nie je prirodzené je ľahkosť, s akou sa môžu dostať mladý k pornografickým materiálom, predovšetkým cez internet. Už ľahké formy pornografie a erotika, „mäkká“ pornografia, môžu byť bez správneho výkladu od kompetentnej osoby, najpravdepodobnejšie rodiča, nevhodná až deformatívna pre ďalší

---

¹⁰⁵ Porov. WEISS, P.: *Sexuální deviace – klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2002. s. 152.

¹⁰⁶ Porov. PŠENIČKA, O.: *Trblietanie dotyku*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1997. s. 254. In: WEISS, P.: *Sexuální deviace – klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2002. s. 152.

psychický vývoj mladého človeka.¹⁰⁷ Pšenička uvádza, že dlhodobá vedie k zníženiu uspokojenia partnerom.¹⁰⁸ Tvrdá pornografia, násilné scény, zvrátený sex, a pod. majú bez pochyb negatívny vplyv na mladého človeka. Zatiaľ čo ľahšie formy môžu viesť k predčasnej sexualizácii pubescenta, k masturbačným praktikám a pod.; tvrdé pornomateriály môžu viesť ku deformácii nevyzretého postoja k vlastnej sexualite, postoja k budúcej partnerke/partnerovi...

Mládež v adolescentnom veku je v kontakte s pornografiou obdobne ohrozená ako pubescentná, i keď postráda jej zvýšenú citlivosť. Aspektom, ktorý v tomto prípade často hrá rolu je čas a frekvencia, s ktorou sa venujú pozeraniu pornografie. Hoci táto oblasť dlhodobého pôsobenia pornografie nie je v úplnosti preskúmaná, odborníci predsa upozorňujú na negatívne dôsledky i v prípade, že nedôjde k závislosti na užívaní pornografie, či na masturbácii. Zvyčajne sa uvádza: zvýšená náročnosť na partnera, vyššie požiadavky na pestrosť a výkon pri sexe, znížená citlivosť na bežné sexuálne podnety, ale i zvýšená agresia – tvrdosť praktík, nesúlad predstáv a reality vzťahov a sexuálnych výkonov, problémy so synchronizovaním sexuálneho života partnerov a iné.¹⁰⁹

3.3 Reklama ako ohrozenie detí a mládeže

Reklama je dnes na Slovensku takmer všadeprítomná. Pero, ktorým bežne píšeme má na sebe značku, logo, či email; bunda, ktorú nosíme sa dozaista nezaobíde bez svojej značky; na uliciach miest na nás blikajú neóny a z každej strany je zavesený nejaký plagát, vývesný štít; popri našich cestách je množstvo bilbordov; do schránok dennodenne prichádzajú hromady letákov; autobusy, trolejbusy, autá sú plné plagátov zvnútra a v poslednej dobe i z vonku; noviny i časopisy venujú celé stránky výlučne reklame a v najpútavejších častiach textu je viac ako pravdepodobné, že nájdeme reklamné prerušenie; emailové schránky zaplavuje nevyžiadaná pošta, plná ponúk a reklám. Je náročné nájsť internetovú stránku bez reklamy. Od istého času sa rozmohol telemarketing, takže i priamo na naše telefóny sme bombardovaný nevyžiadanyými obchodnými ponukami. Z rozhlasu nám znie reklama. Televízne vysielanie je často prerušované blokovou reklamou. Naproti tomu teleshopping ustúpil z vysielania väčšiny televíznych staníc, ale vznikli stanice venujúce sa prevažne teleshoppingu. Zarážajúce sú reklamy na

¹⁰⁷ Porov. ZODPOVEDNE.SK: *Prevenčia – sexualita*. Lučenec: eSlovensko o.z., 2014. [on-line]. [cit. 04.02.2014]. Dostupné na internete: <http://www.zodpovedne.sk/kapitola3.php?kat=prevencia_sexualita>.

¹⁰⁸ Porov. PŠENIČKA, O.: *Trblietanie dotyku*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1997. s. 254. In: WEISS, P.: *Sexuální deviace – klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2002. s. 152.

¹⁰⁹ Porov. ZODPOVEDNE.SK: *Prevenčia – sexualita*. Lučenec: eSlovensko o.z., 2014. [on-line]. [cit. 04.02.2014]. Dostupné na internete: <http://www.zodpovedne.sk/kapitola3.php?kat=prevencia_sexualita>.

výrobky tých ktorých značiek pri detských kluboch televíznych staníc pre deti napríklad DisneyChanel. Toto sú viditeľné formy reklamy. Máme tu ale možnosť vidieť i nepreberné množstvo reklamy skrytej v programoch: hlavný hrdina pije ten ktorý alkoholický nápoj (kokteil), fajčí neustále cigarety (ako jeden z jeho charakteristických rysov), či nosí typickú značku oblečenia.

Tento výčet neuvádzame samoúčelne, zároveň názorne zhrňame najbežnejšie formy reklamy, s ktorou sa denne vedome, či nevedome stretávame.

Odhladiac od nepríjemností s reklamou spojených, i od všeobecne manipulatívnych trendov v reklame, nás zaujímajú tie aspekty reklamy, ktoré môžu byť ohrozením detí a mládeže, ktoré môžu u detí a mládeže vyvolať zvýšené riziko výskytu sociálno-patologických javov.

Detská reklama

Detská reklama je širším pojmom, ktorý môžeme definovať ako reklamu zameranú na deti alebo reklamu, ktorej účinkujúci sú deti alebo oboje. V súvislosti s reklamou orientovanou na deti je dôležité si uvedomiť, že ide vlastne o tri súbežné zákaznícke trhy. Prvým je trh detského zákazníka ako primárneho klienta, druhým je trh, ktorý svojimi požiadavkami deti ovplyvňujú teda sekundárny trh, resp. sekundárny klienti, tretím je tzv. potenciálny trh, kde je dôležité ako reklama „vychováva“ budúcich zákazníkov, napríklad v obľúbenosti istej značky. V tejto súvislosti je potom reklama orientovaná na deti taká reklama, ktorá ponúka produkty priamo určené deťom (hračky, sladkosti), alebo reklama oslovujúca deti, aby ovplyvnili rodičov pri nákupe (auto, čistiaci prostriedok, umývačka...), alebo sa ponúka deťom model spotrebiteľského správania, v ktorom sa priebežne utvrdzujú až do produktívneho veku (obľúbenosť značky, spotrebiteľské správanie...).¹¹⁰

3.3.1 Stravovacie návyky

Reklamy určené deťom a mládeži sú v prevažnej miere reklamami zameriavajúcimi sa na sladkosti, potraviny s vysokým obsahom cukru, tuku, soli, ale nízkymi nutričnými hodnotami.¹¹¹ Odborníci sú zajedno, že existuje množstvo faktorov ovplyvňujúcich formovanie stravovacích návykov detí a mládeže, avšak rozchádzajú sa v tom, do akej miery tieto návyky ovplyvňuje práve reklama. Jedny nepopierajú, že ovplyvnenie zo strany reklamy existuje, avšak ďalej tvrdia, že jeho miera nie je rozhodujúca a je menšia ako

---

¹¹⁰ Porov. HANULÁKOVÁ, E.: *Reklama a etika*. Bratislava: EUROUNION, 2002. s. 96 – 101.

¹¹¹ Porov. YOUNG, B.: *Television Advertising and Children*. Oxford: Oxford University Press, 1990. s. 130. In: HANULÁKOVÁ, E.: *Reklama a etika*. Bratislava: EUROUNION, 2002. s. 107.

u iných faktorov (napríklad stravovacie návyky rodičov). Iný naopak uvádzajú, že reklama má onen rozhodujúci vplyv. Niektoré štúdie tiež poukazujú na zosilnený vplyv niektorých faktorov v určitých podmienkach, napríklad: pokiaľ majú rodičia nižšie vzdelanie, či spoločenský status, je vyššia pravdepodobnosť, že deti budú ovplyvnené reklamou. Takýto rodičia si tiež často neuvedomujú dôležitosť zdravej výživy. Môžeme teda predpokladať, že postoje detí a mládeže voči výžive, v ich okolitom prostredí, reklama skutočne ovplyvňuje.¹¹²

Medzi rokmi 1995 a 2000 bol realizovaný prieskum reklamy v krajinách Maďarsko, Poľsko, Slovensko a Slovinsko. V detskej televíznej reklame na hračky a potraviny boli z 30% propagované sladkosti, ktoré spolu so sladkými cereáliami a nealkoholickými nápojmi tvorili 75% reklám na potraviny. Zelenina a ovocie sa vyskytovali len v dvoch reklamách Poľského pôvodu a aj to na konzervovanú a mrazenú zeleninu.^{113 114}

Tu by sme videli istú súvislosť so zvyšujúcim sa výskytom porúch stravovania počínajúc anorexiou a bulímiou a končiac pri závislosti na jedle a rozmáhajúcej sa detskej obezite. Pri anorexii a bulímii sme svedkami kontrastu ideálu krásy, tak mužskej ako aj ženskej, predkladaného masovými médiami a vysokej miere reklamy a propagácie istých typov potravín.

3.3.2 Alkohol a fajčenie

Viacero komparatívnych výskumov vplyvu televíznej reklamy na postoje detí a mládeže voči tabakovým a alkoholickým produktom vyvolalo diskusiu o ich obmedzení a zákaze vo viacerých európskych krajinách. Koncom osemdesiatych rokov bola realizovaná štúdia v pätnástich krajinách sveta, ktorá sa zaujímala o dôsledky zavedenia regulácie reklamy na cigarety na fajčiarske návyky pätnásťročných. Vo výslednici bolo zrejmé, že v krajine s úplným zákazom reklamy cigariet (Nórsko) bol najvyšší počet 15 ročných fajčiarov, až 36% a najnižší výskyt 15 ročných fajčiarov, len 11%, bol v krajine, kde reklamu cigariet nijako neregulujú (Hong Kong). Oficiálnym záverom štúdie je, že reklama hrá nepodstatnú rolu vo vzťahu k významnému, osobnému a spoločenskému vplyvu (rodina, rovesníci). Avšak v štúdiu sa neuvádzalo nič o osobnom ani

---

¹¹² Porov. HANULÁKOVÁ, E.: *Reklama a etika*. Bratislava: EUROUNION, 2002. s. 107.

¹¹³ Pozn.: Prieskum realizovala spoločnosť Consumers International (CI), zameraná na ochranu a zastúpenie záujmov spotrebiteľa, spotrebiteľskú výchovu a lobbing na medzinárodnej úrovni. Bližšie pozri: *Easy Targets. A Survey of Television Food and Toy Advertising to Children in four Central European Countries*. London: Consumer International, 1999, str. 5 – 6.

¹¹⁴ Porov. HANULÁKOVÁ, E.: *Reklama a etika*. Bratislava: EUROUNION, 2002. s. 107.

o spoločenskom vplyve.¹¹⁵ Slovenský výskum v roku 2012 ukázal, že medzi pätnásťročnými je 16,3% každodenných fajčiarov.¹¹⁶

Súčasná legislatíva Slovenska obmedzuje reklamu tabakových výrobkov v reklamných časoch rozhlasových a televíznych médií, na akýchkoľvek informačných nosičoch, zakazuje tiež rozdávanie vzoriek tabakových výrobkov verejnosti, umiestňovanie reklám na predmetoch nesúvisiacich s fajčením, ktoré sa rozdáva verejnosti (okrem predmetov rozdávaných v mieste predaja výrobkov). Obchodné značky, názvy, emblémy ale nie sú v rozpore so zákonom.¹¹⁷ Nie je však obmedzená takzvaná skrytá reklama vo filmoch, či seriáloch.

Výskumy o vplyve reklamy na alkohol a cigarety na správanie sa detí a mládeže poukazujú na nepriamy vplyv a prikláňajú sa k názoru, že minimálne porovnateľnú ak nie dominantnú rolu tu zohrávajú skôr postoje rodičov, súrodencov, rovesníkov a kamarátov.¹¹⁸

Tak ako u väčšiny sociálno-patologických javov i u užívania alkoholu a tabakových výrobkov deťmi a mládežou ide o multifaktoriálny jav, kombináciu vplyvu rodiny, prostredia, rovesníkov, priateľov, vzorov, kultúry, hodnotovej orientácie, masových médií, trávenia voľného času, vzdelania, náboženstva, školy, preventívnych aktivít a iných vplyvov.

S reklamou na užívanie alkoholických nápojov je to zložitejšie. Legislatívna stránka v Slovenskej republike sa k detskej reklame v spojitosti s alkoholom vyjadruje nasledovne: alkoholu sa nesmú pripisovať pozitívne účinky na telesnú a duševnú výkonnosť, liečivé, povzbudzujúce alebo upokojujúce účinky, nesmie sa tvrdiť, že alkohol pomáha riešiť osobné problémy, nabádať k nestriedmemu užívaniu alkoholu, nesmie sa dehonestovať abstinencia, či triezvosť. Predovšetkým sa reklama na alkohol nesmie zameriavať na maloleté osoby a ani žiadna osoba, ktorú by bolo možné považovať za maloletú sa nesmie v takejto reklame dávať do súvislosti s užívaním alkoholu.¹¹⁹

---

¹¹⁵ Porov. SMITH, G.: *The Effects of Advertising on Juvenile Smoking Behavior*. International Journal of Advertising, 10, 1990. s. 64. In: HANULÁKOVÁ, E.: *Reklama a etika*. Bratislava: EUROUNION, 2002. s. 106.

¹¹⁶ Porov. PÉTIOVÁ, M. – et al.: *Konzumácia legálnych a nelegálnych drog u žiakov základných a stredných škôl*. Bratislava: UIPŠ, 2012. s. 2.

¹¹⁷ Porov. Zákon NR SR č. 147/2001 Z. z. o reklame, §6.

¹¹⁸ Porov. GOLDSTEIN, J.: *Television Advertising and Children*. Brussels: A Review of Research, 1992. s. 45. In: HANULÁKOVÁ, E.: *Reklama a etika*. Bratislava: EUROUNION, 2002. s. 106.

¹¹⁹ Porov. Zákon NR SR č. 147/2001 Z. z. o reklame, §5.

3.3.3 Násilie

Prvky násilia v televíznej reklame majú krátkodobé účinky na menšie deti (predškolační a prvý stupeň ZŠ), zhoduje sa na tom väčšina experimentálnych výskumov, pričom reklamy s rýchlim spádom majú tendenciu vyvolávať zvýšenú agresiu u detí, bez ohľadu na ich obsah.¹²⁰ Je tu možné, podľa výskumov, badať tendenciu zvýšeného výskytu agresívneho správania sa u menších detí s krátkodobým trvaním súvisiacu tak s obsahom ako aj formou televíznej reklamy. Problematické je pritom oddeliť, aký vplyv má samotná reklama a aký vplyv majú programy, ktoré deti sledujú.¹²¹

3.3.4 Ideológia spotreby a materializmu

Rad výskumov sa zaoberal tým, či reklama vytvára alebo nevytvára takzvanú „ideológiu spotreby“ známou aj ako „sklon k materializmu“. Myslí sa pod tým, že pod vplyvom televíznej reklamy deti kupujú a žiadajú kúpu viacerých a viacerých produktov. Hanuláková tvrdí, že tieto výskumy sú mnohými odborníkmi kritizované a často sa poukazujú na ich nedostatky. Napríklad vo výskume vplyvu reklamy na požiadavky detí, kde sa pýtali matiek týchto detí. Z ich tvrdení následne vyplývalo, že sú presvedčené o tom, že za stúpajúcou tendenciou ku konzumu u ich ratolestí je práve reklama. Z výsledkov takéhoto výskumu, podľa kritiky, je možné usudzovať negatívny vzťah matiek ku reklame, nie však priamu súvislosť medzi reklamou a spotrebiteľskými návykmi detí a mládeže.¹²² Youngová hovorí, že hoci nie je doposiaľ realizovaný relevantný empirický výskum v tejto oblasti, existuje predpoklad, že televízna reklama ovplyvňuje sklon detí k spotrebe a vyvoláva ideológiu materializmu.¹²³

3.3.5 Zhrnutie

Môžeme konštatovať niekoľko záverov z výskumov vplyvu reklamy na deti a mládež:

a) Televízna reklama má bezprostredný a krátkodobý účinok na túžbu detí mať daný výrobok. Autori ako Young, či Goldberg uvádzajú, že je to jedine a práve reklama a žiaden

---

¹²⁰ Porov. GREER, D. – POTTS, R. – WRIGHTS, J. – et al.: *The Effects of Television Commercial Forms and Commercial Placement on Children's Social Behavior and Attention*. Child Development, 53, 1982, s. 17. In: HANULÁKOVÁ, E.: *Reklama a etika*. Bratislava: EUROUNION, 2002. s. 106.

¹²¹ Porov. HANULÁKOVÁ, E.: *Reklama a etika*. Bratislava: EUROUNION, 2002. s. 106.

¹²² Porov. KINSEY, J.: *The Use of Children in Advertising and the Impact of Advertising Aimed at Children*. International Journal of Advertising, 6, 1987. s. 83. In: HANULÁKOVÁ, E.: *Reklama a etika*. Bratislava: EUROUNION, 2002. s. 105.

¹²³ Porov. Ibidem. s. 106.

iný faktor, ktorá vyvoláva túžbu po určitom produkte. Túžba po produkte ako taká, bez ohľadu na jej uplatnenie, rozvoj, intenzitu a dôsledky, by neexistovala bez prítomnosti reklamy.

b) Spolu s týmto faktorom tu pôsobia iné faktory, ktoré neutralizujú, či posilňujú vplyv reklamy. Takými faktormi sú blízka rodina, okruh priateľov a rovesníkov a iné.

c) Televízna reklama je významný, ale nie najvýznamnejší faktor, ktorý ovplyvňuje požiadavky detí po istých produktoch. Ďalšie dôležité faktory sú: vek detí, sociálne, kultúrne a ekonomické prostredie, v ktorom deti žijú, vzdelanie rodičov, vzťahy v rodine (hádky, pokojné prostredie), vplyv rovesníkov (súrodenci, škola, krúžky, subkultúry), frekvencia sledovania televíznej reklamy, ako bola koncipovaná samotná reklama, jej výrazové prostriedky, spád, „chytľavosť“.¹²⁴

d) Televízna reklama krátkodobo zvyšuje agresivitu u detí a mládeže, najmä však u malých detí, a to tak svojou formou ako aj obsahom, pričom reklamy s rýchlym a dynamickým spádom vyvolávajú tento efekt výraznejšie.

e) Účinok reklamy na hodnotovú orientáciu mládeže, najmä v súvislosti s konzumným štýlom života a inklináciou k materializmu, je predpokladaný, doposiaľ sme sa však nestretli s jej exaktným preukázaním.

f) Téma skrytej reklamy v umení (filmy, klipy, seriály) nebola v nám známých publikáciách dostatočne preskúmaná a nekladie sa na ňu prislúchajúci dôraz.

---

¹²⁴ Porov. HANULÁKOVÁ, E.: *Reklama a etika*. Bratislava: EUROUNION, 2002. s. 104 – 105.

4 PREVENCIA

V pedagogickom slovníku sa vyskytuje prevencia ako súbor opatrení, ktoré predchádzajú nežiaducim javom – i sociálno-patologickým javom. Primárna prevencia je zameraná na celú populáciu (teda všetci mladý v Slovenskej spoločnosti) a to tak, že podporuje žiaduce formy správania sa všeobecne, pričom špecificky pôsobí proti rizikovým faktorom. Sekundárna prevencia sa zameriava na jednotlivca, či skupinu, ktorý sú ohrozený. Terciálna prevencia minimalizuje následky alebo pokračovanie nežiaducich javovo u jednotlivcov, u ktorých sa nežiaduci jav vyskytol.¹²⁵

Svetová zdravotnícka organizácia definuje primárnu prevenciu ako predchádzanie tomu, aby dochádzalo k neblahým spoločenským javom. Inak povedané predísť vzniku, potlačiť v zárodku vznikajúce sociálno-patologické javy. V kontexte ohrození detí a mládeže sa spomína takzvaný obraz plávajúceho ľadovca. Nad hladinou je to čo je zjavné a patologické správanie sa u detí a mládeže. Pod hladinou však je jednak patologické správanie sa, ktoré nie je známe, a predovšetkým mohutná vrstva potenciálnej patológie obzvlášť zjavný je tento fenomén pri novodobých ohrozeniach detí a mládeže, kde čím mladšia generácia, tým je dlhší čas pôsobenia patologického prostredia, či rizikových faktorov a zvyšuje sa pravdepodobnosť ich podľahnutiu. Respektíve, môžu sa vyskytnúť také deformácie v správaní sa detí a mládeže, priamo či nepriamo súvisiace so spoločenskými a technologickými zmenami postmodernej dobi, ktoré nebolo možné predvídať z krátkodobého hľadiska. Úlohou primárnej prevencie je práve zabrániť, aby vôbec k týmto ohrozeniam dochádzalo, zmierňovať a odstraňovať rizikové faktory a ako už bolo vyššie uvedené podporovať žiaduce formy správania sa.¹²⁶

Primárnu prevenciu sme popísali obsiahlejšie práve preto, že je onou nosnou silou akejkol'vek skutočne účinnej prevencie v spoločnosti. U primárnej prevencie by sme mali ako sociálny pracovníci začínať, a nie končiť.

Vzhľadom na krátkosť priestoru i na obsiahlosť témy nemôžeme rozoberať preventívne opatrenia voči jednotlivým vyššie uvedeným ohrozeniam detí a mládeže. Druhým dôvodom je, že jednotlivé preventívne kroky majú širokospektrálny záber svojej účinnosti najmä ak sa jedná o prevenciu primárnu, a nemyslíme tu v prvom rade na mnohosť adresátov, skôr na šírku pôsobenia. Preventívne opatrenia a rady, ktoré uvádzame

---

¹²⁵ Porov. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. s. 178.

¹²⁶ Porov. PROCHÁZKA, L.: *Příčiny týrání, zneužívání a zanedbávání dětí a vliv na osobnost trpící syndromem CAN – diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 61.

idú naprieč prostrediami, kde sa deti a mládež pohybujú, napríklad: odporúčanie mediálnej gramotnosti rodičov zasahuje tak rodinné, ako aj školské, aj mediálne, aj voľno-časové prostredie.

Niekoľko návrhov pre rodičov, učiteľov a vychovávateľov:

a) Rozvoj. Townsend¹²⁷ uvádza, že **rodičia by sa mali usilovať budovať svoju vlastnú mediálnu gramotnosť**, vedieť, čím viac o médiách, s ktorými je ich dieťa dennodenne v kontakte, jedine tak budú schopný prevziať iniciatívu a pomôcť, keď to bude potrebné. Inak bude dieťa odkázané samé na seba. Rodič i vychovávateľa by v žiadnom prípade nemali ustrnúť vo svojom rozvoji. Zvlášť dôležité je toto v období rannej adolescencie, kde ultrakritický prístup mladých ľudí očakáva skostnatenosť tých „starých“. Rodič i vychovávateľ sa majú teda rozvíjať nie len po stránke mediálnej gramotnosti, ale i ostatných aspektov života, mali by si „rozširovať obzory“. Tvorivá spoločná aktivita s mladými obzvlášť ak sú rodič a dieťa postavený do rovnocenného vzťahu vytvára významné posuny v dôvere i prežívaní mladých ľudí, nehovoriac o prínose spoločného zážitku.

b) Postoj neodmietania. Dôležité je neodmietat' médiá ako také, takýto postoj a vyjadrenia zo strany rodičov a vychovávateľov sú nevhodné. Vhodnejšie je dieťa naučiť rozlišovať, ktoré mediálne obsahy sú zlé a ktoré dobré, teda budovať v dieťati hodnotovú orientáciu vo vzťahu k médiám. (Aby samo dieťa vedelo rozlíšiť, ktorý program pozerať nemá vôbec, lebo je pre neho nevhodný „zlý“, v ideálnom prípade do tej miery, že dieťa je samé schopné napomenúť dospelého, že program pustený v jeho prítomnosti je nevhodný.)^{128 129} Dôležité je neodmietat' subkultúry, hudobné štýly, detské a mládežnícke partie ako také. Ani vyjadrenie obavy, či nespokojnosti s nejakým nevhodným prejavom nie je účinným prostriedkom prevencie. Dieťa, či mladého človeka stavia totiž do pasívnej role negovateľa hodnôt. Ďaleko vhodnejšie je poukázať na úspechy a silné stránky mladého človeka, ktoré si sám na sebe cení, a povzbudiť ho v ich zachovávaní a prehlbovaní tam, kde je. Ak má dieťa už z rannejšieho obdobia vybudované základy hodnotovej orientácie a schopností reflexie, môžeme a stretnúť s úspechom, kde

---

¹²⁷ Porov. FEKETE, M.: *Vplyv médií na vývoj detí a mládeže*. In: *Mládež a spoločnosť*. ročník 15. 2/2009. Bratislava: UIPŠ. s. 24 – 38.

¹²⁸ Pozn.: Hovoríme tu o „programoch“ myslíme však, že rovnaká skutočnosť sa vzťahuje aj na iné mediálne obsahy.

¹²⁹ Porov. FEKETE, M.: *Vplyv médií na vývoj detí a mládeže*. In: *Mládež a spoločnosť*. ročník 15. 2/2009. Bratislava: UIPŠ. s. 24 – 38.

v konfrontácii s realitou mimo-rodinných skupín si bude zachovávať dostatočnú mieru individuality a suverenity postačujúcu na vyvarovanie sa, či na úspešné prekonanie ohrození s nimi súvisiacich.

c) Počúvanie. Rodič, či vychovávateľ má mať schopnosť (alebo si nadobudnúť schopnosť) **aktívneho počúvania dieťaťa či adolescenta a to s dostatočným porozumením**, pretože práve od detí a mládeže sa môžu dozvedieť najviac informácií o médiách. Stačí sa jednoducho opýtať na novú počítačovú hru, alebo film, obľúbenú webovú stránku, chat či blog. S tým je prepojené i poznanie priateľov našich detí, ich záujmov, názorov a postojov.¹³⁰ Schopnosť aktívneho počúvania je v procese výchovy nenahraditeľná a neoceniteľná. Hovoriť s deťmi o čomkoľvek, čo ich zajíma a zaujímať sa o to čím žijú, o ich pocitoch, priateľoch, zážitkoch, postojoch, názoroch etc. to je vhodný spôsob ako nachádzať a predchádzať problémovým situáciám v živote dieťaťa alebo, čo je častejšie, umožňuje to rodičom pomáhať mladému človeku prekonávať tieto problémy.¹³¹

d) Postaviť adolescenta do skutočného sveta a trvať na tom, aby v ňom žil. Je povinnosťou i právom rodiča dohliadať na to aby dieťa prežívalo dostatok času s členmi rodiny a s priateľmi osobne. Obmedzovanie pobytu vo virtuálnom priestore, či zákaz návykových hier ako represívnych krokov sa môžeme vyvarovať ak uplatníme preventívne postupy pri vyplňaní voľného času detí a mládeže a pomôžeme im pri budovaní vzťahov v rámci rodiny, priateľov i skupiny, do ktorej patria. Osamotenosť dieťaťa a mladého človeka, ktorý začal podliehať negatívnym vplyvom internetu, či prežívať svoje osamotenie vo fantazijnom svete, to je jeden z dôležitých javov, ktorým treba predchádzať. Zvlášť adolescenti vedia tráviť celé hodiny pri hraní PC hier, alebo ponorený do virtuálneho sveta. Obzvlášť odporúčame opatrnosť, tak ako uvádza Tomková, pri sociálnych sieťach a MMORPG hrách, pričom pri oboch sa stretávame s rovnakým fenoménom nelátkových závislostí, ale len v prípade MMORPG hier existuje povinnosť varovať užívateľa pred možnou následnou závislosťou. Sociálne siete, hoci sú obdobným zdrojom ohrozenia takéto varovanie nemajú, pričom za nedostatočné považujeme i vstupné uvedenie veku vyššieho ako 13 rokov, ako je tomu pri najznámejšej sociálnej sieti Facebook. Z predchádzajúceho vyplýva, že rodičia majú vedome viesť svoje dieťa k schopnosti nadväzovať kontakty v reálnom svete a obmedzovať skutočnosti, ktoré by

---

¹³⁰ Porov. FEKETE, M.: *Vplyv médií na vývoj detí a mládeže*. In: *Mládež a spoločnosť*. ročník 15. 2/2009. Bratislava: UIPŠ. s. 24 – 38.

¹³¹ Porov. HÝBNEROVÁ, J.: *Závislosť na online prostredí*. In: KRČMÁŘOVÁ, B. – VACKOVÁ, K. – HÝBNEROVÁ, J. – et al.: *Deti a online rizika – zborník štúdií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. s. 44 – 45.

tomuto prekážali.¹³² Taktiež ako uvádza Hybnerová¹³³ je vhodným preventívnym opatrením podporovať deti v iných záujmoch. Čas, ktorý je vytvorený absenciou, či obmedzením multimédií je nevyhnutne nutné vyplniť deťom a mladým ľuďom, resp. v optimálnom prípade je dieťa nastavené prirodzene ku činnosti a samo ju vyhľadáva, a úlohou rodiča je v tomto usmerňovať dieťa takým spôsobom, aby sa samo naučilo účelne rozdeľovať a pestro a tvorivo využívať svoj voľný čas. Predovšetkým je dôležité vyvarovať sa dvom extrémom: 1) nude, 2) neschopnosti byť sám so sebou.

Add. 1) Fenomén nudy nastáva najmä tam, kde dieťa nie je samostatne schopné a ani vedené ku pestrej činnosti a osobnej interpersonálnej komunikácii.

Add. 2) Zároveň je treba vyhnúť sa opačnému extrém, kde každá voľná chvíľa dieťaťa je vyplnená či už ním alebo rodičom. Takýto stav neúmerne zaťažuje dieťa (i keď často odbremeňuje rodiča). Mladému človeku v adolescentnom veku, a začína to už v období puberty, by mala byť vlastná schopnosť „byť sám so sebou“. Vydržať bez ustavičnej činnosti. Táto schopnosť úzko súvisí aj i duchovnom, aj so sebaopoznaním, aj s umením. (napríklad moment pohľadu na obraz v galérii, nezaobráame sa úvahami o ťahoch štetca, štýle, dobe... ale vnímame obraz ako dielo; obdobne momenty ako východ, či západ slnka).

e) Hranice a pravidlá vyplývajúce z rodičovskej authority. Dieťa si samo nemôže, ba nesmie určovať hranice. Vývinová psychológia sa v tomto smere vyjadruje pomerne jasne hovoriac, že dieťa k správneému vývinu potrebuje pocit bezpečia, a istoty, pričom značnú časť tohto pocitu čerpá z jasne deklarovaných mantinelov zo strany prirodzenej rodičovskej authority. Rodič by mal byť jednak koherentný vo svojom postoji a jednak rozhodný, mal by vedieť kedy a ako povedať dieťaťu áno a kedy a ako povedať dieťaťu nie, tiež rozlišovať situácie a vek vyžadujúci vysvetľovanie, a vyžadujúci direkciu. Rodičia majú a musia si pevne stáť za svojim slovom a otec a mama majú byť zjednotený vo svojom názore, alebo aspoň pred dieťaťom vystupovať s jednotným a pevným názorom a rozhodnutím. Townsend uvádza príklad kmeňa stromu. Keď je kmeň mladučký a tenký priväzuje sa rastlinka ku opornej tyči, keďže nie je schopná uniesť prudšie náporu vetra, alebo by mohol stromček začať rásť krivo. Opora a potreba niečoho, čo je mimo neho je tu zjavná. Postupom času stromček zosiluje, hrubne až do obdobia, kedy už nepotrebuje

---

¹³² Porov. FEKETE, M.: *Vplyv médií na vývoj detí a mládeže*. In: *Mládež a spoločnosť*. ročník 15. 2/2009. Bratislava: UIPŠ. s. 24 – 38.

¹³³ Porov. HÝBNEROVÁ, J.: *Závislosť na online prostredí*. In: KRČMÁŘOVÁ, B. – VACKOVÁ, K. – HÝBNEROVÁ, J. – et al.: *Děti a online rizika – zborník štúdií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. s. 44 – 45.

externú oporu. U ľudí sa toto obdobie nazýva dospelosťou. Ranné obdobie, teda detstvo a adolescencia potrebuje oporu a pomoc zvonka, najmä od rodičov, učiteľov a vychovávateľov.¹³⁴ Nesmieme však zabúdať na prvok kontroly, ktorá by síce mala byť postavená na vzájomnej dôvere avšak nie bezhlavej dôvere. Rodič musí nadobudnúť oprávnenú nádej, že jeho dieťa bude ním stanovené hranice dodržiavať i samostatne.¹³⁵ V prípade vizuálnych médií a obzvlášť TV a internetu sú odporúčané programy a aplikácie obmedzujúce prístup, zaznamenávajúce aktivitu i pokusy o prístup. Toto opatrenie je na mieste najmä v období základnej školy, alebo i skôr ak nie je možný neustáli dohľad nad aktivitou mladšieho dieťaťa za médiom.¹³⁶

f) Voľba programu má byť vecou rozhodnutia rodiča, v spolupráci s prianím či potrebou dieťaťa. Dieťa má samo vyberať program k sledovaniu, avšak pod vedením a usmerňovaním rodiča, takže rozhodnutie dieťaťa je síce slobodné, avšak plne v súlade s prianím rodiča. Takto dieťa nie len preberá postoje rodičov voči sledovanému programu, zároveň sa učí vyberať si vhodné programy. Záujem o to, čo deti a adolescenti sledujú v televízii má byť úplne prirodzeným záujmom rodičov. Zároveň je dôležité, aby sa televízia nestala opatrovatelkou detí. Deti pri správnom vedení zo strany rodičov, s dostatkom záujmov a podnetov sa často dokážu zabaviť i bez TV a bez intenzívnej pozornosti rodičov. Pre dieťa je prospešné sledovanie náučných programov, umeleckých či duchovných programov, a pre spestrenie výnimočne i zábavných programov. Odporúčaný rozsah dĺžky sledovania vizuálnych obsahov médií deťmi a mládežou v rôznom veku sa líši autor od autora. V princípe a však zhodujú na tom, že dieťa do dvoch rokov nepotrebuje ku správnomu vývoju vôbec žiaden kontakt s vizuálnymi médiami;¹³⁷ dieťa predškolského a mladšieho školského veku môže sledovať náučné či zábavné programy avšak vždy a to autori zdôrazňujú, vždy je vhodná aktívna prítomnosť rodiča, ktorý vysvetľuje, príp. komentuje dianie. Odporúča sa aktivitu obmedzovať od 1 hodiny týždenne po dve hodiny denne, obvykle sa udáva maximum 2 hodiny denne (súhrnný údaj používania smartphone, počítačových a konzolových hier, internetu, práce na počítači,

¹³⁴ Porov. FEKETE, M.: *Vplyv médií na vývoj detí a mládeže*. In: *Mládež a spoločnosť*. ročník 15. 2/2009. Bratislava: UIPŠ. s. 24 – 38.

¹³⁵ Porov. HÝBNEROVÁ, J.: *Závislosť na online prostredí*. In: KRČMÁŘOVÁ, B. – VACKOVÁ, K. – HÝBNEROVÁ, J. – et al.: *Deti a online rizika – zborník štúdií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. s. 44 – 45.

¹³⁶ Porov. ZODPOVEDNE.SK: *Závislosť od internetu, počítačov, počítačových hier, sociálnych sietí*. Lučenec: eSlovensko o.z., 2014. [on-line]. [cit. 04.02.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.zodpovedne.sk/kapitola3.php?kat=zavislosti1>>.

¹³⁷ Porov. FEKETE, M.: *Vplyv médií na vývoj detí a mládeže*. In: *Mládež a spoločnosť*. ročník 15. 2/2009. Bratislava: UIPŠ. s. 26.

sledovania televízora etc.), pričom je možné sa orientovať prostredníctvom dosiahnutej úrovne schopností a zručností dieťaťa v danom veku.¹³⁸ Vizuálne mediálne obsahy môžeme vyvážiť prostredníctvom „vyrovnanej mediálnej diéty“ (sesame workshop), kde obsah, ktorý môžu médiá deťom ponúknuť môžeme rozdeliť na

1) vhodné kedykoľvek, to sú najmä, aplikácie a programy, ktoré majú náučný charakter (interaktívne rozprávky s posolstvom, cudzojazyčné výukové programy pre predškolákov etc.)

2) „dezerty“ teda programy, vhodné konzumovať občas, rozhodne nie denne. Tu môžeme uplatniť takzvaný tri C prístup = Content (obsah) + Context (súvislosti) + Child (dieťa).

Pri obsahu sa pozastavujeme nad hlavnou myšlienkou, dizajnom aplikácie, zdrojmi z ktorých vychádza, výskumami s ktorými súvisí ak také sú, vekovou vhodnosťou, a v neposlednej rade overiteľnosťou zdrojov.

Pri súvislostiach – kontexte – uvažujeme nad tým, kto je v spojení a akým spôsobom s dieťaťom pri užívaní aplikácie; prebieha popri užívaní, či po užívaní aplikácie rozhovor na téma toho, čo sa odohrávalo na obrazovke, s rodičmi, či s inými ľuďmi; učí sa dieťa niečo nové, niečo využiteľné neskôr v inej situácii, či hovorí dieťa o tom, čo ho v on-line svete postretlo?

Pri dieťati sa zamýšľame nad optimálnym množstvom mediálnej stimulácie, ktorú môže dieťa vstrebať; pýtame sa po tých aplikáciách, ktoré dodávajú najviac zábavy, či vyvolávajú najzvedavejšie otázky; zaujímame sa ktoré z médií je najpríťažlivejšie pre dieťa a ktoré v ňom vzbudzuje najviac radosti; a taktiež čo môže a čo reálne dieťa stráca, pokiaľ venuje médiu či aplikácii čas.¹³⁹

Prístup pri ktorom voľba rodiča je rozhodujúca ale berie sa do úvahy pranie dieťaťa, pričom so zvyšujúcim sa vekom a úrovňou samostatnosti a vyspelosti dieťaťa sa prenáša váha rozhodovania a zodpovednosť za výber na mladého človeka, až po úroveň úplnej samostatnosti a schopnosti zodpovedne sa rozhodnúť, tento prístup je aplikovateľný nie len na mediálne prostredie, ale i v iných prostrediach, kde sa dieťa či mladý človek pohybuje.

---

¹³⁸ Porov. KRČMÁŘOVÁ, B. – VACKOVÁ, K.: *Dítě předškolního a mladšího školního věku a internet*. In: KRČMÁŘOVÁ, B. – VACKOVÁ, K. – HÝBNEROVÁ, J. – et al.: *Děti a online rizika – zborník štúdií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. s. 26

¹³⁹ Porov. KRČMÁŘOVÁ, B. – VACKOVÁ, K.: *Dítě předškolního a mladšího školního věku a internet*. In: KRČMÁŘOVÁ, B. – VACKOVÁ, K. – HÝBNEROVÁ, J. – et al.: *Děti a online rizika – zborník štúdií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. s. 26 – 27.

g) Vzťah k médiám je treba budovať už od útleho veku. Dôležité prvky sú napríklad: Ako dieťa vníma hlavného hrdinu? Ako vníma ostatné postavy? Ktoré postavy považuje za dobré a ktoré za zlé? Podľa ktorých postáv by sa chcelo správať?

Televízia sa nemá stávať neustále znejúcou kulisou rodinného života, rovnako ako hudba sa nemá stávať neustále znejúcou kulisou spoločenského života. Súvisí to s viacerými jej aspektmi ako sú emocionálny náboj či rušivý vplyv.

Prirodzeným sa má stávať trávenie voľného času s rodičmi a rodinou, spoločné hry, spoločenské hry, výlety do prírody, rodinné akcie, spoločné stolovanie (spoločná večera napríklad), teda činnosti, ktoré žiaľ miznú z kultúry slovenských rodín.

Naučiť dieťa hodnotiť mediálne obsahy a to tak, že si pozitívne správanie zosobní a bude kladnú hodnotu presadzovať i bez prítomnosti vychovávateľ, inak povedané po určenom čase vypne televízor, alebo počítať i bez prítomnosti a pokynu rodiča, alebo v prípade nevhodného obsahu.¹⁴⁰

h) Rodič, vychovávateľ či učiteľ, predovšetkým však rodič, má byť vzorom pre dieťa i mladého človeka. Mládeži chýbajú pozitívne vzory, ľudia nasledovania hodný, ktorý by boli v ich okolí. Už v primárnej socializácii hrá dôležitú úlohu napodobovanie, a v celom procese dospievania sa s ním stretávame. Vo vzťahu k médiám sú to práve rodičia, kto formuje detské postoje k nim, a predovšetkým vlastnými postojmi k médiám. Z toho nám vyplýva, že ak chceme, aby deti netrávili celé hodiny za PC a TV nesmú celé hodiny tráviť za PC a TV ani ich rodičia. Ak chceme, aby si utvárali vlastné názory na médiá a ich obsahy, potom musia mať vyhranený názor rodičia už vytvorený a ujednotnený, rovnako to musia byť rodičia ako prvý, ktorý svoj názor dokážu povedať a tým vzdelávať a vychovávať dieťa.

Neprenášať zodpovednosť na druhých. Potočárová hovorí, že častým fenoménom je prenášanie zodpovednosti na druhé osoby. Napríklad podľa mnohých učiteľov je výchova vecou rodiny, podľa mnohých rodičov je výchova vecou učiteľov. Potom sa nemožno čudovať, že výchova k hodnotám zostáva bez povšimnutia.

Potočárová uvádza dva prístupy k vytváraniu hodnotového systému u detí a mládeže. Jeden prenáša na dieťa to čo je osvedčené, tradičné, vyskúšané, dobré a správne. Druhý učí dieťa a mladého človeka hľadať a rozhodovať sa čo je dobré a správne, teda najmä adolescent touto cestou nachádza, i keď pod vedením, či s pomocou, svoje vlastné hodnoty na ktorých stavia svoj vlastný hodnotový systém. Pričom je dôležité naučiť deti a mládež

---

¹⁴⁰ Porov. FEKETE, M.: *Vplyv médií na vývoj detí a mládeže*. In: *Mládež a spoločnosť*. ročník 15. 2/2009. Bratislava: UIPŠ. s. 24 – 38.

schopnosti hodnotiť, teda v meniacich sa podmienkach sa mladý človek učí ako aplikovať svoj hodnotový systém, ako žiť a konať v súlade so svojimi hodnotami.¹⁴¹

Domnievame sa, že vyššie uvedené je základnou inšpiráciou pre konkrétne preventívne kroky primárnej prevencie v oblasti novodobých ohrození detí a mládeže. Dôraz kladieme na záujem a aktivitu zo strany rodičov a vytváranie pestrého trávenia voľného času zameraného na reálnu medziľudskú interakciu. Často zdôrazňované a prizvukované práva detí a mládeže zväčša úplne zabúdajú na svoju nevyhnutnú súčasť, ktorou sú povinnosti. Rovnako to platí vo vzťahu slobody a zodpovednosti, nakoľko jedno bez druhého nemôže byť. Zdravý vývoj detí a mládeže závisí na tom:

1) do akej miery dokážeme v našej spoločnosti zharmonizovať tieto dve veci právo – povinnosť a slobodu – zodpovednosť;

2) ako budú súčasný dospelý schopný odovzdávať deťom a mládeži pozitívne hodnoty a naprávať negatívne hodnoty, viesť deti a mládež k samostatnosti a zodpovednosti za seba, rodinu, skupinu, komunitu i celú spoločnosť a ako deťom a mládeži dokážu byť vzormi, ideálmi a inšpiráciou pre ďalšiu rásť;

3) ako sa nám bude dariť pri vedení detí a mládeže ku zrelej, individuálnej osobnosti s ucelenou hodnotovou orientáciou.

---

¹⁴¹ Porov. POTOČÁROVÁ, M.: *Hodnoty vo výchove*, In: *Mládež a spoločnosť*. ročník 8. 4/2007. s. 35 – 41.
In: FEKETE, M.: *Vplyv médií na vývoj detí a mládeže*. In: *Mládež a spoločnosť*. ročník 15. 2/2009.
Bratislava: UIPŠ. s. 34.

ZÁVER

Bakalárska práca „*Poznanie novodobých ohrození súčasných detí a mládeže ako prevencia sociálno-patologických javov*“ pojednáva o súčasných najpálčivejších ohrozeniach detí a mládeže. Kládli sme si za úlohu vypracovať prehľad jednotlivých ohrození detí a mládeže, ktoré na území Slovenskej republiky neboli prítomné pred rokom 1989 alebo takých, ktorých výskyt je v dnešnej dobe značne častejší. Okruhy ohrození sme delili podľa prostredí, s ktorými súvisia a menej známe ohrozenia sme podrobnejšie opísali.

Problematickými sa nám stali komplexné zdroje údajov, ktoré k téme ohrození detí a mládeže chýbajú. Existujúce materiály sa venujú zväčša špecifickým typom ohrození, napríklad: „ohrozenie v on-line svete“, či špecifickým náhľadom na tému napríklad z pohľadu psychologického, či sociálno-patologického. Poskytujú i prehľady jednotlivých ohrození a dôsledkov ich nezvládnutí avšak len v mantineloch svojho zamerania, taktiež poskytujú hlbinný pohľad na dané problematiky. Vzhľadom na šírku témy sme preto museli čerpať z pestrej palety zdrojov a vytvárať tak celistvý pohľad na celkový obraz novodobých ohrození detí a mládeže.

Za jeden z najzaujímavejších výstupov práce považujeme skutočnosť, že jednotlivé preventívne opatrenia primárnej prevencie majú zväčša svoju účinnosť naprieč oblasťami ohrození a teda prevencia voči zlyhávaniu detí a mládeže v tej či onej oblasti môže mať nezanedbateľný pozitívny dopad na viacero iných oblastí.

Druhým výstupom nášho skúmania bolo, že veľké množstvo ohrození ba valné množstvo novodobých ohrození je úzko prepojené s modernými technológiami, mediálnym prostredím a konzumným štýlom života.

V závere by sme odporúčali v rámci sociálnej práce rozvíjať predovšetkým primárnu prevenciu a to v prvom rade v rodinách. Poskytnúť deťom a mládeži pozitívne vzory, ideály a hodnoty. Predovšetkým však naučiť deti a mládež, aby si samé vedeli vyberať a spoznávať, čo sú pozitívne hodnoty, aby tak mohli dorásť k dospelosti s ucelenou osobnosťou a jasným hodnotovým systémom, názorom na svet i pozitívnym, aktívnym prístupom k životu. To je výzvou pre všetkých ľudí v dnešných dňoch zodpovedných za výchovu detí a mládeže: nieť svoju zodpovednosť!

POUŽITÁ LITERATÚRA

- 1) BENKOVIČ, J.: *Novodobé nelátkové závislosti*. In: *Psychiatrie pro praxi*. ročník 8. 6/2007. Bratislava: SOLEN. ISSN 1803-5272. s. 250 – 253. In: [on-line]. [cit. 05.02.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.psychiatriepropraxi.cz>>.
- 2) ČERVENĚ, J.: *7777 + 3333 myšlienok pre náročných*. 1998. 555 s. Samizdat.
- 3) CHAVEZ, P.: *S odvahou dona Bosca k novým obzorom spoločenskej komunikácie – List hlavného predstaveného číslo 390*. Rím: Generálny dom Rím, Jún 2005. 29.s.
- 4) Dohovor o právach dieťaťa. New York: 1989.
- 5) DOLEŽAL, P.: *Sociální deviace a protiprávní jednání – Bakalářská práce*. Brno: Masarykova univerzita PF, 2011. 56 s.
- 6) EMMEROVÁ, I. – HRONCOVÁ, J. HUDECOVÁ, A. – et al.: *Sociálna patológia*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, 2004. 213 s. ISBN 80- 8055- 995-3.
- 7) FEDÁKOVÁ, D.: *Nezamestnaní a dôsledky nezamestnanosti*. In: *Človek a spoločnosť*. ročník 6. 4/2003. Košice: SvÚ SAV. ISSN 1335-3608. In: [on-line]. [cit. 05.02.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.saske.sk/cas/archiv/4-2003/fedakova-std.html>>.
- 8) FEDÁKOVÁ, D.: *Pracovné a rodinné prostredie zamestnaných*. Prešov: Universum, 2011. 103 s. ISBN 978-80-89046-70-6.
- 9) FEKETE, M.: *Vplyv médií na vývoj detí a mládeže*. In: *Mládež a spoločnosť*. ročník 15. 2/2009. Bratislava: UIPŠ. ISSN 1335-1109. s. 24 – 38.
- 10) GREGUSSOVÁ, M. – TOMKOVÁ, J. – et al.: *Dospievajúci vo virtuálnom priestore – Záverečná správa z výskumu 2010*. Bratislava: VUDPAP, 2011. 27 s.
- 11) HANULÁKOVÁ, E.: *Reklama a etika*. Bratislava: EUROUNION, 2002. 122 s. ISBN 80-88984-37-8.
- 12) HÝBNEROVÁ, J.: *Závislosť na online prostredí*. s. 33 – 48. In: KRČMÁŘOVÁ, B. – VACKOVÁ, K. – HÝBNEROVÁ, J. – et al.: *Děti a online rizika*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. 184 s. ISBN: 978-80-904920-3-5.
- 13) JAMRICHOVÁ, J.: *Vplyv onkologického ochorenia dieťaťa na vzťahy a výchovu v rodine – Diplomová práca*. Brno: Masarykova univerzita FF, 2011. 100 s.
- 14) JIRÁK, J. – KÖPPLOVÁ, B.: *Masová média*. Praha: Portál, 2009. 419 s. ISBN 978-80-7367-466-3.
- 15) KOLIBOVÁ, D.: *Dieťa a jeho vývin – Vývinová psychológia*. Ružomberok: Edičné stredisko Pedagogickej fakulty, 2007. 120 s. ISBN 978-80-8084-259-8.
- 16) KOVÁČOVÁ, A.: *Vzťah sociokultúrneho prostredia rodiny a školskej neúspešnosti stredoškolskej mládeže – Bakalárska práca*. Žilina: FPV ŽU, 2007. 39. s.
- 17) KRÁTKY SLONÍK SLOVENSKEHO JAZYKA. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, 2013 [on-line]. [cit. 05.02.2014]. Dostupné na internete: <<http://slovniky.korpus.sk/>>.
- 18) KRČMÁŘOVÁ, B. – VACKOVÁ, K.: *Dítě předškolního a mladšího školního věku a internet*. s. 13 – 27. In: KRČMÁŘOVÁ, B. – VACKOVÁ, K. – HÝBNEROVÁ, J. – et al.: *Děti a online rizika – Zborník štúdií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. 184 s. ISBN: 978-80-904920-3-5.

- 19) LAML, R.: *Vzťah pojmov hrozba a riziko II.* [on-line]. [cit. 15.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.mepoforum.sk/bezpecnostna-politika/analyzy/vztah-pojmov-hrozba-a-riziko-ii/>>.
- 20) MÁTEL, A.: *Sociálna patológia a deviácia.* In: MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. – et al.: *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci.* Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. 442 s. ISBN 978-80-8132-009-5.
- 21) MÁTEL, A.: *Sociálna patológia alebo deviácia? Primeranosť užívania výrazu a konceptu sociálnej patológie v sociálnej práci.* In: HARDY, M. – DUDÁŠOVÁ, T. – VRANKOVÁ, E. – et al.: *Sociálna patológia rodiny – Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie.* Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. 365 s. ISBN 978-80-8132-000-2.
- 22) ONDREJKOVIČ, P. – et al.: *Sociálna patológia.* Bratislava: VEDA, 2009. 553 s. ISBN 978-80-224-1074-8.
- 23) PALLOVÁ, V.: *Závislosť na pornografii.* In: MÁTEL, A. – JANECHOVÁ, L. – ROMAN, L. – et al.: *Sociálna patológia a intervencia sociálnej práce – Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie.* Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. 464 s. ISBN 978-80-8132-018-7.
- 24) PÉTIOVÁ, M. – et al.: *Konzumácia legálnych a nelegálnych drog u žiakov základných a stredných škôl.* Bratislava: UIPŠ, 2012. 39 s.
- 25) POLČICOVÁ, S.: *Deti a mládež v číslach za rok 2012.* Bratislava: UIPŠ, 2013. 95 s. ISBN 978-80-7098-519-9.
- 26) PROCHÁZKA, L.: *Příčiny týrání, zneužívání a zanedbávání dětí a vliv na osobnost trpící syndromem CAN – diplomová práce.* Brno: Masarykova univerzita, 2007. 90 s.
- 27) PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník.* Praha: Portál, 1998. 328 s. ISBN 8071782521.
- 28) SMOLÍK, J.: *Subkultury mládeže – Uvedení do problematiky.* Praha: Grada, 2010. 281 s. ISBN 9788024729077.
- 29) STRIEŽENEC, Š.: *Slovník sociálneho pracovníka.* Trnava: AD, 1996. 255 s. ISBN 80-967589-0-X.
- 30) ŠIPOŠ, J. – et al.: *Národná správa o politike mládeže v Slovenskej republike pre Radu Európy.* Bratislava: MŠ SR, 2005. 152 s.
- 31) ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV: *Socializácia osobnosti.* Bratislava: STATPEDU, 2009. [on-line]. [cit. 15.12.2013]. Dostupné na internete: <http://www2.statpedu.sk/buxus/spu/01_SOCIALIZ_CIA_OSOBNOSTI_PDF/01.U_ebn_texty.pdf>.
- 32) TOMKOVÁ, J.: *Čo tínedžeri na tom Facebooku vidia?!* [on-line]. [cit. 05.02.2014]. dostupné na internete: <<https://www.iedu.sk/poradenstvo/prevencia/Documents/Tomkova.rtf>>.
- 33) Zákon NR SR č. 40/1964 Zb.
- 34) Zákon NR SR č. 147/2001 Z. z. o reklame.
- 35) Zákon NR SR č. 245/2008 Z. z. školský zákon.
- 36) Zákon NR SR č. 282/2006 Z. z. o podpore práce s mládežou.
- 37) Zákon NR SR č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele.

- 38) Zákon NR SR č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi.
- 39) Zákon NR SR č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia.
- 40) Zákon NR SR č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách.
- 41) Zákon NR SR č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení.
- 42) Zákon NR SR č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa.
- 43) ZODPOVEDNE.SK: *Prevenia – sexualita*. Lučenec: eSlovensko o.z., 2014. [on-line]. [cit. 04.02.2014]. Dostupné na internete: <http://www.zodpovedne.sk/kapitola3.php?kat=prevencia_sexualita>.
- 44) ZODPOVEDNE.SK: *Závislosť od internetu, počítačov, počítačových hier, sociálnych sietí*. Lučenec: eSlovensko o.z., 2014. [on-line]. [cit. 04.02.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.zodpovedne.sk/kapitola3.php?kat=zavislosti1>>.
- 45) ŽOFČÍKOVÁ, K.: *Frustrácie ako príčiny agresivity z pohľadu sociálnej práce – Diplomová práca*. Bratislava: VŠ. ZaSP sv. Alžbety, 2012. 92 s.
- 46) WEISS, P.: *Sexuální deviace – klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2002. 360 s. ISBN 80-7178-634-9.